

QƏŞƏM NƏCƏFZADƏ

HÜSEYNBALA
MİRƏLƏMOVUN
ƏDƏBİ
HƏQİQƏTLƏRİ

BAKI-YAZIÇI -2005

84.2 Az

2005

Qəşəm Nəcəfzadə,

“Hüseynbala Mirələmovun ədəbi həqiqətləri”

(Ədəbi publisistika)

Bakı, “YAZIÇI”, 2005, 140 səh.

Redaktor: Çingiz TOFİQOĞLU

Qəşəm Nəcəfzadə “Hüseynbala Mirələmovun ədəbi həqiqətləri” kitabında tanınmış yazıçımız Hüseynbala Mirələmovun ədəbi yaradıcılığını özünə məxsus şəkildə araşdırır. O, yazıçının 60-cı illərdən, bu günümüzə kimi ədəbiyyat tariximizdə tutduğu yeri müəyyənləşdirməklə yanaşı, bir sıra əsərlərini təhlil edərək onu bütün onilliklərin ədəbi prosesinin ön sıralarında görür. Müəllifin bu elmi- publisistik kitabı 60-cı illərdən başlayaraq, bu günə kimi davam edən Azərbaycan nəsrinin inkişafı, tənqidi, təhlili və təqqiqinə nəzri bir baxış kimi görünə bilər. Şübhəsiz ki, bu baxış bucağının qəhrəmanı Hüseynbala Mirələmov yaradıcılığı, həm müasir Azərbaycan, həm də dünya nəsrinin müstəvisində təhlil edilir.

Q 4702060202 qrifli nəşr

M-656-2005

84.2 AZ

C “Yazıçı”, 2005

Hüseynbala Mirələmovun ədəbi həqiqətləri

İLAHİ TƏBƏSSÜM

Onun haqqında kitab yazmağımdan xəbəri yoxdur. Demək olar ki, heç kəsin xəbəri yoxdur. Mən yazılarımı gizli yazıram, heç evdəkilərdə bilmir, sonra çap elətdirirəm, oxuyurlar.

Tanınmış yazıçımız Hüseynbala Mirələmov haqqında çox yazıblar, çox deyiblər. Tanınmış yazıçılar, elm, sənət adamları onun haqqında kifayət qədər yazıblar, danışblar. Hamısını oxumuşam, hamısını eşitmişəm. Xoşuma gələn də olub, gəlməyən də. İndi mən də bu kiçik yazımla onun həyatının, yaradıcılığının müəyyən məqamlarına işıq salmağa çalışıram. Hərdən teatrlarda, ədəbi gecələrdə onunla görüşürəm. Əhdimə vəfalı olaraq yenə də heç nə demirəm, yazıram. Sabir Rüstəmxanlı, Anar haqqında da bu cür kitablər yazılıb, bunu alqışlayıram, belə kitablərin yazılması ədəbiyyatımız üçün, tənqidimiz üçün çox vacibdir.

Çoxları elə bilir ki, o, ədəbiyyata beləcə asan gəlib.

Halbuki o da gənclik illərində hekayələrinin çapını həsrətlə gözləyib, bəzən isə çap olunmurdu, kitabləri tematik planlardan çıxarılırdı. Yenə ruhdan düşmürdü.

Onun da yaradıcılıq taleyi başqa istedadlılar kimi ağır mənğənələrdə sıxılıb, amma əzilməyib.

Bəli, çoxları elə bilir ki, onun ədəbiyyat yolları hamar olub, qapılar üzünə taybatay açılıb. Ona görə də ədəbiyyat ətrafı bəzi adamlar onun yaradıcılığı haqqında qərəzli fikir də söyləyirlər, hələ ədəbiyyat iştahasına düşüb məşhur adamları tənqid etməklə, bir az da “məşhurlaşırırlar”.

Bunu bir dəfə demişəm, yenə deyirəm. Hüseynbala müəllimin yaradıcılıq iztirabları onun baxışlarının dərinliyində gizlənilib. Bu cizgini ilk andaca hiss eləmək olmur. Çünki ədəbi yaradıcılığında səmimi olduğu kimi, həyatda da olduqca səmimidir. Bu səmimiyyət həmin kədərini üstünü örtə bilir.

Əslində bu kədər çox doğma bir şeydir, onun yaradıcılıq taleyidir. Ona görə bütün yaradıcı adamlar onu çox sevirlər, nəinki yaradıcılar, bütün insanlar, oxucular, müxtəlif peşə sahibləri onun əsərlərini və şəxsiyyətini yüksək qiymətləndirirlər. Çünki onun könlündəki qəmdən bir tel də başqalarında var. Necə deyərlər, qəm- qəmi çəkir.

Bəzi ağzıgöyçəklər, daha doğrusu, “qara qarğalar” iddia edirlər ki, yüksək dövlət qulluğunda olan adamlar guya bədii yaradıcılıqla məşğul ola bilməzlər. Bu, nə qədər məntiqsiz və gülünc görünən fikirdir. Ədəbiyyat könül məsələsidir. Şanlı tariximizdən bizə məlum olan, o boyda məmləkəti idarə edən, dövlətçiliyimizin təməlini qoyan, Azərbaycan dilini tarixdə ilk dəfə dövlət dili səviyyəsinə qaldıran Şah İsmayıl Xətai “Dəhnamə”ni, yüzlərcə qəzəli, gəraylını yaza bilər, buna vaxt tapar, Hüseynbala Mirələmov öz könül pıçılıtlarını kağıza köçürməyə vaxt tapa bilməz.

Mirzə Fətəli Axundov böyük bir dövlət qulluğunda çalışıb, ancaq altı komediya, “Aldanmış Kəvakib” və “Kəmalüddövlə məktubları” adlı ölməz povest, A.S.Puşkinin ölümünə “Şərq poeması”nı və neçə-neçə gözəl şeirlər yazmışdır. Şərqin böyük şairi, dünya ədəbiyyatının əzəmətli siması Qazi Bürhanəddin və A.Bakıxanov da hər şeydən əvvəl yaradıcı bir insan ömrü yaşamışlar. Milli şüurun formalaşmasında müstəsna xidmətləri olan gözəl yazıçımız Mirzə İbrahimov ömür boyu məsul vəzifələrdə işləməyibmi? Niyə yaddan çıxarırlar ki, gözəl yazıçı və ictimai xadim Şıxəli Qurbanov Mərkəzi Komitənin katibi idi və hal-hazırda xalq yazıçısı Elçin Baş Nazirin müavini vəzifəsində işləyir. Misalları çox gətirmək olar. Hələ dövlət başçısı olan, ölkələr idarə edən neçə- neçə sənətkarların adını çəkmirəm. Ağzıgöyçəklərin bu fikri məni ona görə narahat edir ki, onlar müxtəlif yollarla işığa qara yaxırlar, gücləri və imkanları çatmayanda “vəzifəli adam yazıçı ola bilməz” deyirlər. Onlar başa düşümlər ki, dünyada ən böyük vəzifə elə yazıçılıqdır (N.Həsənzadə).

Doğrudan da, həyatın bütün məqamlarında Hüseynbala müəllim əsl yazıçı ömrü yaşayır. Onun mühəndis kimi bütün uğurlarının əsasında yazıçılıq istedadı dayanır.

Hərdən fikirləşirəm ki, Hüseynbala Mirələmovun üzündə elə bir ilahi təbəssüm, elə bir nur doğulub ki, onun həyat və cəmiyyətlə daimi münasibətini təşkil edir. Ağzıgöyçəklərin ona atdığı oxlar, nizələr heç vaxt bu təbəssümü yarıb keçə bilmir, elə yoldaca qalır, axırda ox atan “göyçək” bilmir ki, neyləsin, yerəmi baxsın, göyəmi baxsın, əlini cibinəmi soxsun, axırda ələcsiz qalıb Hüseynbala Mirələmovdan atdığı ox üçün üzr istəyir (bir neçə belə adam tanıyıram). Hüseynbala Mirələmov da ki, həmişə bağışlamağı bacaran bir adam...

Elə bil atılan oxların ona heç bir aidiyyəti yoxdur. Başdan ayağa təbəssüm və səmimiyyət olan bu insan daim öz işi ilə məşğuldur. Onun orta məktəb illərindən, ta bu günə qədər yazdığı irili- xırdalı bütün əsərlərində əbədi bir ideya hakimdir: Mənəvi saflıq, dövlətə və vətənə sədaqət. Daha sonrakı yaradıcılıq səhifələrində bu ideya daha da inkişaf edərək Qarabağ məsələsi üzərində cəmləşir. Mən bu gün Azərbaycan ədəbiyyatında Qarabağ dərdimizi və bu dərdin bədii obrazını bütövlükdə ədəbiyyata gətirən Hüseynbala Mirələmovdan sonra ikinci bir yazıçı tanımıram. Hüseynbala Mirələmov Qarabağın yaralanmış çiçəyindən tutmuş və dünyanın böyük siyasi

salonlarında gedən Qarabağ savaşına qədər olan dərdlərimizi böyük sənətkarlıqla qələmə alıb. Onun bu mənada yaradıcılıq dünyası əbədi ictimaiyyətin və ədəbi tənqidin diqqətindən yayınmayıb.

Bəxtiyar Vahabzadə (xalq şairi):

- Hörmətli Hüseynbala müəllim, “Xəcalət” romanınızı yalnız yarıya kimi oxuya bildim. Qəhər məni boğdu, göz yaşlarımı saxlaya bilmədim, bacarmadım. Bu boyda dərdlə qol – qola, baş – başa yaşaya bildiyimə görə xəcalət çəkdim.

Bəxtiyar müəllim daha sonra fikrinə davam edir:

Demək, siz məni bir daha utandırmağa, ürəyinizdə göynəyib, yazıya köçürülən dərdsinizi oxucuya çatdırma bilmək məharətinizlə məqsədinizə nail olmusunuz. Bu, isə yazıçıda əsas şərtidir.

Nurlana Əliyeva (filologiya elmləri doktoru):

- Hüseynbala Mirələmovun imzası oxuculara yaxşı tanışdır. Onun qələm məhsulları inandırıcı və düşündürücüdür.

Nizamməddin Şəmsizadə (filologiya elmləri doktoru, professor):

- Onun narahat yaddaşı (Hüseynbala Mirələmovun. Q.N.), güllələnmiş yaddaşımızın qan izi XIX əsrin olaylarına, işğal tariximizin mübhəm düyünlərinə yol alıb. Nəticədə tariximizlə müasirliyimizi özündə orqanik şəkildə ehtiva edən, qayəsi gələcəyə yönələn mükəmməl bədii – fəlsəfi esse yaranıb.

N.Şəmsizadə daha sonra yazır:

Hüseynbala Mirələmovun “ Güllələnmiş heykəllərin fəryadı” bədii əsərinin estetik pafosunu Azərbaycanın gələcəyinə, bütöv Azərbaycan istiqlalının bərqərar olacağına yazıçı və əsl vətəndaş inamı müəyyən edir”.

Əlican Əliyev (“Gənclik” nəşriyyatının direktoru):

- Hüseynbala Mirələmovun “Tənha durna uçuşu” tamaşa – filmi unudulmayan bir məhəbbət haqqında lirik elegiyanı xatırladır, tamaşaçıları müqəddəsliyə, uralığa, saflığa səsləyir və belə əsərlər də mütləq yazılmalıdır. Qələbə də, gələcəyə inam da, həyat eşqi də, bütün gözəlliklər də o məhəbbətdən başlayır.

İmamverdi İsmayılov (Millət vəkili, yazıçı):

- Son illərin əbədi məhsullarının arasında belə (“Xəcalət” povesti kimi – Q.N) maraqlı, dəyərli, adamın ürəyindən xəbər verən bədii əsərlər azlıq təşkil edir.

İmamverdi İsmayılov daha sonra yazır:

“Hüseynbala müəllimin şəxsiyyətinin və qələsinin diqqətini cəlb edən ən ümdə, başlıca cəhədlərindən biri də, sözün böyük və həqiqi mənasında həqiqəti duymağında görüb aşkarlanmağında və sevməyindədir. Bu, sizin (Hüseynbala Mirələmov nəzərdə

tutulur- Q.N.) Azərbaycanın tarixi taleyində müstəsna yeri və rolu olan dövlətçiliyimizin memarı, ədəbi prezidentimiz Heydər Əliyevin amal olaraq keçdiyi həyat yolunu tərənnüm edən publisistik monumental (448 səhifəlik) əsəriniz “Həqiqət” adlandırdığınız kitabınızdır”.

Aybəniz Kəngərli (filologiya elmləri doktoru, professor):

-“Xəcalət”, “Güllələnmiş heykəllərin fəryadı”, “vicdanın hökmü” əsərləri ilə yazıçı, dramaturq, publisist, ən əsası, vətəndaş kimi cəmiyyətə yaxşı tanış olan Hüseynbala Mirələmov ədəbiyyatda Qarabağ buzunu, Qarabağ sükutunu silkələdi, Qarabağ sükutunun sınımış səsi ədəbi mühitdən həyatımızda əks –səda verdi, qanımıza, iliyimizə işlədi, diksindik.

Aybəniz xanım Kəngərli daha sonra yazır:

“Bu gün təkcə Qarabağ torpağı yox, o torpağın dünyaya verdiyi, o torpaqda uyuyan seçmə böyüklərimiz, ulularımız, əsir ruhlarımız da “Azadlıq” deyib hayqırır. Hüseynbala Mirələmov onların fəryadlarını bizə, gələcək nəsillərə çatdırır. O ruhlar “sənsiz”lə, “Sevgili canan”la, Şuşa, Qarabağ dərdinə tərcüman olur”.

Fərahim Sadıqov (filologiya elmləri doktoru, professor):

-Hüseynbala Mirələmovun “Kürəkçi kəndinin məktəbi” povesti Azərbaycan ədəbiyyatı xəzinəsinə ən dəyərli incilərdən biri kimi daxil olmağa layiq bədii yaradıcılıq nümunəsidir.

Məşhur ədəbiyyatşünas alimlərin ayrı-ayrı vaxtlarda yazdığı məqalələrdən gətirdiyim sitatlar onu göstərir ki, Hüseynbala Mirələmovun yaradıcılıq stixiyası birbaşa həyatın özündən gəlir. Həyatı ilk hekayəsindən tutmuş, bu günkü yaradıcılığına qədər olduğu kimi (şübhəsiz müəlif işığı daxil olmaqla) göstərmək, özü də özünə məxsus bir tərzdə göstərmək üslubu onu tərk etməyib. Bəzi yazıçılar ədəbiyyatda kitabdan, mütaliədən gəlirlər. Amma Hüseynbala Mirələmov mütaliə etməklə yanaşı, müasir həyatımızın ürək döyüntülərini ədəbiyyata gətirir, yəni o, ədəbiyyata həyatın özündən gələn yazıçıdır. Həm tarixi hadisələrə yazıçı müdaxiləsi, həm də buaspektdə müasirlik ab- havasını vermək onun özünəməxsus analitik üslubudur. Dostla, yoldaşa, klassik irsimizə, milli mədəniyyətimizə, dövlətçiliyimizə tükənməz qayğı və məhəbbət onun xarakterini biruzə verən stimuldur. Adam inana bilmir ki, o, bir qarışqanı ayaqlaya bilər, hiss edirsən ki, o, bu dünyaya sevmək və sevilmək üçün gəlib.

Demək olar ki, yazıçının bütün əsərlərini, müsahibələrini oxumuşam. Şairə, şərə bir misranın gözü ilə baxanlar bəzən unudurlar ki, yazıçını (xüsusən də yazıçının) bütöb şəkildə oxumaq lazımdır. Hüseynbala Mirələmov (bəlkə də bu, mənim ədəbi kəşfimdər) gülü, çiçəyi, dağı, daşı tərənnüm etməklə görünən yazıçı deyil; O, istər təbiət təsvirlərində, istərsə də lirik bir ricətdə cəmiyyətin sosial, ictimai, tarixi problemlərini qoyur. Poetik bir misraya “öyrəşmiş” oxucu ağır bir nəhri (nəsri) sinirməyi bacarmalıdır. Kürün iti “yerişinə” baxan adam, Araz sakitliyini və “həm də dərinliyini”

qavramalıdır. Demək, Hüseynbala Mirələmov cəmiyyətin sosial-iqtisadi, ictimai – tarixi, mənəvi psixoloji problemlərini göstərən yazıçıdır.

Sadəcə oxucu bunu (lirik bir sevgi şerinə uysa da belə) həzm etməyi bacarmalıdır.

Bacarı da.

Hüseynbala Mirələmov yaşadığımız həyatın bütün ağrı-acıları ilə yüklənmiş bir insandır. Vətənimizə, dövlətimizə, ədəbiyyatımızın inkişafına ürəklə, vicdanla xidmət göstərən və son vaxtlar tarixi səpgidə yazdığı və mənəvi məsələlərə həsr olunmuş əsərləri ilə ədəbi ictimaiyyətin nəzər- diqqətini cəlb edən istedadlı qələm sahibidir. Onun danışığında, nitqində, hərəkət və davranışında, dosta, yoldaşa münasibətində həmişə bir işıq seli, ilahi bir təbəssüm aydın görünür.

ƏDƏBİYYATDA KÜTLƏVİ QƏHRƏMAN OBRAZLARIN YARANMASININ ƏLEYHİNƏYƏM

“Mən yazıçı kimi öz əsərlərimdə Qarabağ problemini bəşəri duyğular nöqtəyindən nəzərdən yazsam da, amma bir əsgər kimi işğalçı, torpağıma göz dikən bütün erməni terroristlərini Qarabağda güllələyirdim”.

(Tanınmış yazıçı, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü Hüseynbala Mirələmovla müsahibə).

- Hüseynbala müəllim, ədəbiyyatımızın bu ağır zamanında, sözün ucuzlaşdığı bir vaxtda özünüzü necə hiss edirsiniz?

- Mən özümü gərgin hiss eləyirəm. Bu hal sağlamlığımla bağlı deyil. Allaha şükür, səhhətim yaxşıdır. Hər işim öz qaydasındadır. Ancaq bizim ölkədə bir milyondan artıq qaçqınımız varsa, torpaqlarımızın 20 faizi işğal olunubsa, sosial problemlərimiz öz həllini tapmayıbsa, mən özümü necə yaxşı hiss edə bilərəm? Ona görə də bu gün hər bir azərbaycanlı özünü gərgin hiss etməlidir. O zaman özümüzü xoşbəxt hesab edə bilərik ki, işğal altında olan torpaqlarımız azad edilsin, qaçqınlarımız yurd-yuvalarına qayıtsın, sosial problemləri həll olunsun. Mən əminliklə deyə bilərəm ki, iqtisadiyyatımızın indiki inkişaf tempi, ordu quruculuğundakı irəliləyişlər imkan verəcək ki, bütün problemlərimiz öz həllini tapsın. Mən buna inanıram. Bax onda özümü yaxşı hiss edəcəyəm.

- Qarşıdan Azərbaycan yazıçılarının XI qurultayı gəlir. Tanınmış bir yazıçı kimi siz bu qurultaydan nə gözləyirsiniz? Bu qurultay ədəbiyyatımızda bir dönüş nöqtəsi ola bilcəkmi?

-Mən qurultaydan çox şeyləri gözləyirəm. Çoxdan bəri bir yerə toplanmayan biz yazıçılar qurultayda ədəbi problemlərimizi deyəcəyik və bu məsələlərin həllinə çalışacağıq. Ancaq heç kəs şairin, yazıçının yerinə əsər yazmayacaq. Mən ədəbiyyatın problemi deyəndə ədəbi prosesə nəzərdə tuturam. Bu məsələləri özümüz həll etməliyik. Ən birinci problemlərdən biri oxucu problemidir. Oxucu bədii əsərlərdə öz həyatını “gəzir”. Hanı, tapırmı? Onu xalqımızın taleyi maraqlandırır, öz taleyi maraqlandırır. Bax, bütün bunlar birinci növbədə yazarın işidir. Ola bilsin ki, hökumət yazıçıların sosial durumu haqqında müafiq qərarlar qəbul etsin. Məsələn, fərz edək ki, yazıçılar üçün bir neçə bina tikilsin, maşın verilsin və s. Ancaq hökumət və müvafiq dövlət qurumları, o cümlədən, hazırkı qurultay ədəbi proseslə bağlı yazmaq və necə yazmaq problemlərini həll edən deyil. Yeni deyirəm, bunu ancaq şair, yazıçı özü həll edə bilər.

AYB rəhbəri Anar müəllim açıq ürəkli, ziyalı bir insandır, tanınmış yazıçıdır. Onun ətrafında çoxlu vicdanlı adamlar işləyir. Bu gün həmin təşkilata, doğrudan da, kömək lazımdır və arzum budur ki AYB sədri yenə Anar müəllim seçilsin. Ona böyük hörmətim var. İndiki zamanda, istər yuxarılarda, istərsə də aşağılarda elə məsələlər var ki, onu ancaq Anar müəllim həll edə bilər. Çətin və mürəkkəb məsələlərin həllinə Anarın gücü çata bilər. Onu bütün dünyada tanıyırlar. İnanıram ki, qurultaydan sonra ədəbiyyatımızda böyük bir dönüş nöqtəsi əmələ gələcək. Arzum budur ki, qurultay bütün yazıçılarımızı silkələsin, belə demək mümkündürsə, tutub yaxasından desin ki, ay qardaşlar, hara baxırsınız, bu qədər Azərbaycanda problemlər var, qaçqınlarımızın, torpaqlarımızın problemi var, mənəviyyatımızı deformasiyaya uğrayır, hara baxırsınız, ay qardaşlar? Bununla nə demək istəyirəm? O günü “Ölülər” tamaşasına baxırdım. İnanın ki, zalın 30-40 faizi dolu deyildi. “Ölülər” kimi məşhur bir əsərin – insafən aktyorlar çox gözəl oynadılar – tamaşa zamanı zəldə bir sükut, bir soyuqluq hökm sürürdü. İnanın, qabaqlar bu tamaşalara baxmaq dəhşət idi. Bilet tapmaq mümkün deyildi. Bilet alverçiləri əmələ gəlmişdi. Deyirəm, kaş indi də bilet alverçiləri olaydı. Mən xoşbəxt olardım ki, kitab alverçiləri meydana gəlsin. O vaxt kitab alverçiləri var idi. İndi kitab mağazalarının əksəriyyəti pivəxanalara çevirilib. Bəzilərinə, üzr istəyirəm, qadın paltarları satırlar. Milli – mənəvi, əxlaqi dəyərlərimiz eroziyaya uğrayıb. Bu gün səhnədə saçına, vidinə- fasonuna baxanda qadınlığı, kişiliyi bilinməyən və səhərdən axşama kimi atılıb – düşən bir qrup “sənətçilər” özləri üçün tele- şou yaradıblar. Belələrinin konsertinə minlərlə adamlar gəlir. Amma “Ölülər” tamaşasına və başqa ciddi əsərlərin tamaşasına gəlmirlər. Xarici bir müğənnini görəndə kimi gənc qızlarımızın əksəriyyəti az qala özlərindən getsinlər. Bax, elə vaxtın, zamanın özü və bu yaxınlarda keçiriləcək yazıçılar qurultayının ortaya qoyduğu tələb yazarın yaxasından tutub deməlidir ki, (və deyəcək) qardaş, bunlardan yaz. Açığını deyim ki, bu gün ədəbiyyatda bir durğunluq hökm sürür. Hər bir yazarın içində yenilik, vətənpərvərlik duğuları olmasa, yüz qurultay keçirilsə də belə, bizim mənəviyyatımızda olan bu çatı, deformasiyanı sağalda bilməz. Yeganə çıxış yolu mənəvi məsələlərə həsr olunmuş ciddi, bədii cəhətdən yüksək əsərlər yazmaqdır. Orasını da inanıram ki, bu qurultayın ictimai- siyasi, ədəbi- bədii, estetik mənası ətalət basmış bəzi yazıçıları ayağa qaldıra bilər, dirildə bilər.

- Hüseyinbala müəllim, səhv etmirəmsə, gözəl şairimiz Ə. Kürçaylının belə bir sözü var: “Futboll Şekspiri üstələyib”.

- Həqiqətən belədir, bəzi özəl kanalların yaratdığı sənətə dəxli olmayan verilişlər baş alıb gedir. Bu şou- biznes zamanında heç kəsin nə texniki, nə iqtisadi imkanı çatmır ki, bunların qarşısını ala bilsin. Bunu içimizdəki vicdan hiss etməlidir. Daxilimizdə bir senzura olmalıdır. Bunu vermək olar, ya yox?

- Məncə, bütün məsələlərin həm mənəvi, həm də texniki tərəfi var.

- Əlbəttə, elə bu mənada AYB- nin XI qurultayı da hər şeydən əvvəl texniki məsələdir, əslində proses deyil və inanıram ki, ədəbiyyatın inkişafı üçün bu qurultayda elə bir texniki imkan yarana bilər ki, bizim ədəbiyyatımız, ədəbi prosesimiz gerilikdən xilas ola bilər. Bəzən ədəbi prosesi texniki imkanlar da sürətləndirir. Onun “təkərçiyi və vintçiyi” olur.

- Mən sizi ədəbiyyatımızın içində olan bir qələm sahibi kimi tanıyıram. İndi bu gün bizi günahlandırırırlar ki, Azərbaycan ədəbiyyatı erməni ədəbiyyatına uduzdu. Bəlkə biz ədəbiyyatımızda elə surətlər, obrazlar yaratmalıyıq ki, onlar “Qarabağı ala bilsin”. Doğrudanmı, ədəbiyyatımız günahkardır. Qismən, ya çox?

- Qarabağın işğalında bizim ədəbiyyatımızın günahı yoxdur. Bəzi adamlar deyirlər ki, yeni insan tərbiyəsi üçün ədəbiyyatda qəhrəman obrazlar, surətlər yaransaydı Qarabağı itirməzdik. Ədəbiyyatda kütləvi qəhrəman obrazlarının yaranmasının əleyhinəyəm. Qarabağın müvəqqəti itirilməsi məsələsi uzun bir zaman prosesidir. “Yenidənqurma bazarında”, çirkin bir siyasətin nəticəsində biz Qarabağı itirdik. Daha doğrusu, ermənilər Qarabağı o vaxt SSRİ prezidenti M.Qarboçovdan pulla satın aldılar. M.Qarboçov “yenidənqurma tərəzisi”nin bir gözünə Qarabağı qoydu, bir gözünə də pulu. Real iş budur. Satdılar Qarabağı. Qaldı ki, erməni ədəbiyyatının çirkin məqsədlərinə, xüsusən Z.Balayanın “Ocaq” əsərinə, mən “Xəcalət” əsərimdə və “Güllələnmiş heykəllərin fəryadı”nda ona cavb vermişəm, tamamilə ifşa eləmişəm. İnanın, bu gün Anarın, Elçinin, Aqil Abbasın, qeyri- təvazökarlıq olmasın, mənim və başqa qələm dostlarımla kifayət qədər Qarabağa həsr olunmuş dəyərli əsərləri var. Amma o əsərlərin təbliği zəifdir.

- Yenə texniki məsələ.

- Bəli, mən deyirdim ki, ədəbiyyatımız bu məsələdə axsayır.

- Demək, ədəbiyyat hər şeydən əvvəl soyuq silah deyil, avtomat deyil, ədəbiyyat mənəvi məsələdir.

- Açıqını deyim sənə, erməni döyüşdə, torpaq iddiasında düşməndi. Amma ədəbiyyatda bir qrup terroristə görə bütün erməni xalqını düşmən kimi vermək olmaz. Biz ədəbiyyatda bəşəri duyğuları önə çəkməliyik. Qarabağ mövzusunda yazılan əsərlər bədii cəhətdən yüksək, bəşəri duyğular baxımından zəngin olmalıdır. Oxumusunuz, Cəfər Cabbarlının “1905 –ci ildə”, yaxud M. Cəlilin “Kamança” əsərini. Görürsünüz, nə qədər bəşəridir. Yenə deyirəm, ədəbiyyatda belə olmalıdır. Çünki ədəbiyyat tərbiyə vasitəsidir. Mən yazıçı kimi öz əsərlərimdə Qarabağ problemini bəşəri duyğular nöqtəyi- nəzərindən yazsam da, amma bir əsgər kimi işğalçı, torpağıma göz dikən erməni terroristlərini Qarabağda güllələyirdim. Çünki onlar əbədi düşmənimizdir.

- Hüseynbala müəllim, istəyirəm ki, söhbətin istiqamətini bir az dəyişim. Bu gün yaranan gənc ədəbiyyatımıza münasibətiniz? Onlar xaricə daha çox üz tuturlar. Adını da qoyurlar dünya, yəni dünyaya çıxış. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

- Mən onların hamısının əsərlərini oxuyuram. Müasir Azərbaycan ədəbiyyatını, Qərbi Avropa və Amerika ədəbiyyatının, xüsusən gənc yazarların əsərlərini oxuyuram. Mən onları ona görə oxumuram ki, təsirə düşüm. Oxuyuram ki, görüm, dünyada hansı proseslər gedir. Mən “Səfilləri” orta məktəbdə də, ali məktəbdə də oxumuşam, indi də oxuyuram. Hansı bucaqda, hansı təsir altında yazılmasına baxmayaraq, bu gün “Səfillər” Fransa ədəbiyyatının şahıdır, bu gün də müasirdir. Gəlin görək gənc fransız yazıçıları “Səfillərə”ə həqarətlə baxırlarmı? Əlbəttə, yox, onu öyrənirlər. Bizim gənclərin əksəriyyəti keçmişə pisləyir. Ay qardaş, bu gün dünənin üzərində qurulub axı. Sən bunu niyə unudursan? Mən gənclərə tövsiyyə edərdi: istəyirlər ki, əsərləri “özlərindən çox yaşasın”, klassik ədəbiyyatı öyrənsinlər və folklora söykənsinlər. Klassiklərimiz bizim üçün bu gün örnkdir, əsl ədəbiyyat və həyat məktəbidir. Demirəm ki, xarici ədəbiyyatı oxumasınlar, oxusunlar, amma soykökümüzü, qan yaddaşımızı unutmasınlar. Bilirsən, cılız hislərlə yaşamaq əbədi əsarətdə olmaq deməkdir.

- Şair dostlarımdan biri deyir ki, Anarın “Beş mərtəbəli evin altıncı mərtəbəsi” əsərindəki Zaurla Qarabağı almaq olmaz. Çox incə - mincədir.

- Bu fikirlə qətiyyənlə razı deyiləm. Ədəbiyyatı, bayaq dediyim kimi, kütləvi, yalançı, pafoslu qəhrəman obrazları ilə doldurmaq olmaz. “Ay mən Babək nəsliyəm”, “koroğlu nəsliyəm” vəs. Bunlar artıq keçib. İndi hər şeyə günün reallığından yanaşmaq lazımdır. Məncə, həyatın reallığı ədəbiyyatda, xüsusən, nəsrədə ən gözəl detaldır. Yalandan hay – küy salmaq lazım deyil. Yadındadır də, on bir il bundan qabaq ümummilli liderimiz, əbədi prezidentimiz Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlməmişdən qabaqkı dövr. “Mən Babək nəsliyəm” – deyənlərin əksəriyyəti fərari oldu. Bizə Babək də lazımdır, Koroğlu da. Folklormuz da gərəkdir. Amma yerli- yerində. Döyüşdə sözü silahlar deyir. Süleyman Rüstəm demişkən: “Avtomatla sual ver, avtomatla cavab al”. Bu gün Şuşa ilə birlikdə bizim ədəbiyyatımız da işğal olunub. “Vaqif” işğal olunub. “Vaqif poeziya günləri” işğal olunub. Xanım səsi də, Natəvan da işğal olunub. Real məsələ budur ki, nə vaxt Ali Baş Komandan əmr verdi, biz hamımız bir nəfər kimi silaha sarılmalıyıq, vəssalam. Ədəbiyyatımızda da bu ruh olmalıdır. Bizə Zaur da lazımdır, döyüşən əsgər də, Leyli də lazımdır, Məcnunda, təbiət düşüncələri də lazımdır. Həyat rəngarəngdir, bu rəngarənglik ədəbiyyata yerli – yerində köçməlidir. Yalançı milət qəhrəmanlarına deyərdim ki, hərə öz işini görsün. Yazıçı yaxşı əsər yazırsa, mühəndis yaxşı işləyirsə, müəllim savadlıdırsa, demək, hamı qəhrəmandır.

- Hüseynbala müəllim, dövlət və ədəbiyyat məsələlərinə necə baxırsınız?

- Cənab prezidentimizin latın qrafikalı ədəbiyyatımızın çapı ilə bağlı möhtəşəm qərarı hamımızın yaxşı yadındadır. Bu uğurlu addım milli – mənəvi dəyərlərimizi, ədəbiyyatımızı ölümdən xilas etdi. Mənə elə gəlir ki, ədəbiyyata qayğını bütünlüklə dövlətdən ummaq lazım deyil. Ədəbiyyat həm də sərbəst olmalıdır. Azərbaycanda elə iş adamları var ki, onlar ədəbiyyata böyük qayğı göstərə bilərlər, fərqi şəkildə yox, sistemli bir halda. Bilirsiniz ki, bizim dövlətimiz hələ gəncdir. Hər şeyi

dövlətin üstünə atmaq olmaz. Mən bunu həmişə düşünmüşəm, gərək iş adamları ortaya çıxsın, lap getsin Yazıçılar Birliyinə və desin ki, siz təklif verin, mən bu il on nəfər yazıçının kitabını çap etdirəcəyəm. Bax, onda deyəcəyəm ki, əsl qəhrəman odur. Mən özüm də kömək eləyirəm, həm müəlliflərin kitablarının nəşrinə, həm də dedi – qodudan, xırdaçılıqdan uzaq, əsl ədəbiyyata xidmət edən bəzi qəzet və jurnalların nəşrinə. Ad çəkmirəm, oxuyan yoldaşlar bilcəklər. Mən bütün iş adamlarını da bu xeyirxah işə, ədəbiyyatımızın inkişafına kömək etməyə çağırıram. Bu gün ədəbiyyatda Səməd Vurğunlar, Rəsul Rzalar yetişir. Amma cığır yoxdur ki, onlar böyük yola çıxsınlar. Bu gün o cığırı açmaq lazımdır. Bu gün o cığırı açmaq lazımdır. Bu cığırı açmaqla biz dövlətimizin, ədəbiyyatımızın inkişafına kömək etmiş oluruq. Əgər biz ədəbiyyata kömək ediriksə, bir gənc şairin ilk kitabını nəşr eləyiriksə, elə bu, mənəcə, Qarabağımıza gedən yolun bir cığırını açmaq kimi bir şeydir.

Gərək biz ruhumuzu, mənəviyyatımızı genişləndirək. O qədər genişləndirək ki, qədim Azərbaycanın sərhədlərinə qədər ruhumuz böyüsün, ruhumuz öz torpaqlarımızı tutsun. Sonra ruhumuzun dalınca addımlarımız gələcək.

-Hüseynbala müəllim,siz həmişə ədəbiyyatın içində olmusunuz. Orta məktəb illərindən, ta bu günə qədər yazıb yaratmışsınız. Sizin ədəbi ömürlüyyünüzü dəqiq bilirəm. Ancaq birdən – birə sizin imzanız son vaxtlar tam gücü ilə ortada görünəndə bir çox adamlarda qısqanclıq hissi yarandı. Bayaq dediyiniz kimi, tematik planlarda sizin kitablarınızın altında “cız” çəkilməyindən xəbəri olmayan adamlar şübhəsiz ki, öz xəbis hisslərini içlərində gizlədə bilmədilər.

- Çox doğru deyirsən, mən orta məktəb illərindən yazıram və elə həmin vaxtdan da dövrü mətbuatda çap olunuram. “Bir tikə çörək” adlı ilk hekayəm 7-ci sinifdə oxuyarkən “Azərbaycan pioneri” qəzetində dərc edilib. Bu hekayəni 86-cı ildə çap olunmuş kitabıma salmışdım. Sonra həmin hekayə özümdən xəbərsiz gürcü dilinə tərcümə olunaraq, Gürcüstanın dövlət qəzetlərində çap olundu. İnanın, mən gənclik illərində zülmə çap olunmuşam. Hamı kimimən də uzun müddət növbələr gözləmişəm. Ədəbiyyatın ağrı-acılarını dadmışam. Dəfələrlə kitablarımı tematik planlardan çıxarıblar. Əlyazmalarımı oxuyub bəyəniqlər, müsbət rəy əlsə belə çap etməyiblər. İndi nə qədər çap olunmamış əsərlərim var, əksəriyyətini gənclik illərində yazmışam. O vaxt çap etmədilər. Qəzetlərin özündə çap olunmaq belə müşkül idi. Mən ədəbiyyatın hansı əzablarını çəkdiyimi indiki cavanlar haradan bilsinlər? Amma yaşlılarım bunu yaxşı bilirlər. Çətin idi, çox çətin. İndi bir gənc şairin, yazıçının çap olunmuş kitabını görəndə sevinirəm ki, ay Allah, nə yaxşı vaxtında çap olunur.

- Hüseynbala müəllim, sizin bir yazıçı kimi, qayğıkeş bir insan kimi ədəbiyyatımız qarşısında xidmətləriniz danılmazdır. Son olaraq, ənənəvi olsa da, bir sual; əgər belə demək mümkünsə, yaradıcılıq planlarınız barədə danışın.

- Mən bu yaxınlarda “Dağlarda atılan güllə” romanımı bitirmişəm. Bu əsər Qarabağ və başqa mənəvi psixoloji, sosial dərdlərimiz haqqındadır. Bu günlərdə çap

etdirəcəyəm. Mövzularım çoxdur, vaxtımsa azdır, əsas işim mühəndislikdir, çalışıram ki, müəssisəmizin işi yaxşı getsin. Boş vaxtım olanda, bədi yaradıcılıqla məşğul oluram. İndi mənə iki mövzu daha çox narahat edir. Birincisi, Qarabağ dərdir, ikincisi isə, əxlaq, mənəviyyat və laqeydlik məsələsidir. Mənəviyyat məsələləri ilə bağlı təzə yazdığım “Gəlinlik paltarı” romanım dövrü mətbuatda bu yaxınlarda çap olunub. Nə deyim, yaradıcılıq planlarım çoxdur. Allahın köməyi ilə yaradıcılıq laboratoriyamı daha da zənginləşdirəcəyəm və dövlətimizin, xalqımızın qarşısında duran qlobal problemlərin həll olunması üçün cənab prezidentimiz İlham Əliyevə və xalqımıza öz dərin məhəbbətimi heç vaxt əsirgəməyəcəyəm.

- Hüseyinbala müəllim, siz həm də dünyada tanınmış mühəndissiniz. Bütün MDB məkanında çıxan qəzetlər sizin mühəndis kimi uğurlarınızdan yazır. Yazıçı kimi də məşhursunuz. Mənə elə gəlir ki, sizin bütün sahələrdə uğurlarınızın əsası yazıçı olmağınızdır.

- Deyəsən...

Müsahibəni apardı:
Qəşəm NƏCƏFZADƏ

“525- ci qəzet”

20 aprel 2004- cü il.

Qeyd, müsahibə “Sarı sim” və “Ədalət” qəzetlərində də çap olunub.

HÜSEYNBALA MİRƏLƏMOVUN ƏDƏBİ HƏQİQƏTLƏRİ

I yazı

Hüseynbala Mirələmovun ölkəmizin son ədəbi- mənəvi hadisələrindən sayılan “Güllələnmiş heykəllərin fəryadı” əsəri uzun müddət qədirbilən tamaşaçıların və oxucuların yaddaşından silinməyəcək. Ona görə ki, bu əsər həm tarixi, həm də müasir əsərdir. Bu günkü faciələrin kökü taixdə axtarılır və bəzən də tarix bir obraz kimi bu günü ittiham edir.

Tamaşanın çox orijinal bir kompozisiyası var. Səhnədə dayanan güllələnmiş heykəl dil açır, baş vermiş faciə üçün bizi tamaşaçıları ittiham edir. Orijinal kompazisiyaya malik olan bu əsər faciələrimizin, itirdiklərimizin canlı heykəlidir. Vaxtı ilə Anarın “Sizsiz” əsərinin və “Ömürün uzaq akkordları” filminin janrını müəyyənləşdirə bilmirdilər. Sonralar tədqiqatçılara məlum oldu ki, bəzən bədii əsər janrın özünü yaradır. Hüseynbala Mirələmovun bu əsəri də mənə yeni üslub təsiri bağışladı, deyə bilmərəm ki, hansı janrdır, amma tamamilə yenidir.

“Güllələnmiş heykəllərin fəryadı” ədəbi-bədii essesi janr nöqtəyi – nəzərindən orijinal olmaqla, tarixi hadisələri tarixin özünün dili danışdırmaq, həm də bu aspektdə keçmişin və bu günün ədəbi- bədii mükamiləsini vermək yeni ədəbi üslub kimi çox maraqlıdır. Əsərdə tarixin bədii obraza çevrilməsi, Vaqifin, Xan qızı Natəvanın, Pənahəli xanın, Heykəl Nəvvabın, Gövhər Ağanın, Bülbülün, Üzeyir bəyin, İbrahim xanın ruhu, Ağabəyim Ağanın ruhu və başqa heykəllərin – tarixi şəxsiyyətlərin dili ilə Qarabağın ömürlüyünün açılması, seçilib təhlil edilməsi və həm də bu gündən çıxış eləyərək müəllif işığının həmin qaranlıq hadisələrə fon verməsi yeni yaradıcılıq metodu kimi yazıçının böyük uğurudur.

Qeyd etməliyik ki, bu əsər əsasında çəkilməmiş “Güllələnmiş heykəllər” film – tamaşası da böyük uğur qazanıb.

Həmişə fikirləşirəm ki, kaş keçmişlə bu günü üz –üzə qoymaq mümkün ola. Və görəsən günah hansında olar? Mən “Güllələnmiş heykəllərin fəryadı”nda yaxın- uzaq keçmişin əllərini sıxdım, onu yanımda gördüm. Müəllifin həm publisistik, həm də dramaturji təhlili, obrazların dialoqunun təbiliyi məndə - oxucuda belə bir rəy formalaşdırdı ki, ən böyük bələmiz unutulduğumuz, tarixin dərsələrini çox asan bir şəkildə yaddan çıxarmağımızdır.

Əsər boyu mən yanıqlı bir kamanın səsini eşitdim. Ağabəyim Ağanın taleyi, həm də bu taledə Azərbaycan və İran münasibətlərinin açıqlanması məni kövrəltdi. Bax, tarix budur, o ədəbi dillə ifadə olunanda yadda qalır, keyimiş sinirlərə təsir edir.

Əsərdə Üzeyir bəylə Bülbülün ilk baxışda bir-birinə bağlanmayan, əslində iç-icə olan, bir- birini milli, həm də ruhi cəhətcə tamamlayan dialoqu Azərbaycan

ədəbiyyatının parlaq səhifələrindəndir. Üzeyir bəy ictimai bəlalaramızı deyir və ona cavab olaraq Bülbül “Sənsiz” romansını oxuyur. Sanki Üzeyir bəyin hər dəfə dediklərini Bülbül “Sənsiz” romansının beytləri ilə müşayiət edir və ağlayır. Uğurlu cəhət orasındadır ki, müəllif obrazları öz dilində, biçmində danışdırır. Üzeyir bəyin dili öz felyetonlarına yaxındır. Bülbülün səsində isə lirika üstündür. Üzeyir bəylə Bülbülün dialoqunda milli – mənəvi dəyərlərimiz, mədəniyyətimiz, musiqimiz bədii estetik dillə təsvir olunursa, Vaqif və İbrahim xanın dialoqunda Azərbaycanın o vaxtkı siyasəti açılır. Məlum olur ki, Qarabağ xanlığının başında dayananlar dünyada nələr baş verdiyindən bir siyasətçi kimi xəbərdar imişlər. Vaqifin siyasi düşüncəsi nə qədər geniş, yetkin və ümumibəşəridir.

Üzeyir bəy- “Xalqın kişiləri bir – birinə mədət yetirib dövlətli kasıba, qüvvətli zəifə, elmlı – elmsizə arxa olub deyir: “Belə olmasa, işimiz düz gətirməz, yox olarıq”.

Bizim kişilərimiz bir-birinin ayağından çəkib, dövlətli kasıbın, qüvvətli zəifin, elmlı – elmsizin belinə minib deyir: “Mənə belə xoşdur, altda qalanan canı çıxısın”.

Bülbül- “Nə gözüm var – arayım mən səni, bəxtim də ki, yox, nə də bir qaçmağa var məndə cəsəret sənsiz”.

Vaqif – “Mən xanlığa gələndən sonra qonşu xanlarla düzgün siyasi əlaqələr qurmağa çalışdım. Amma onları bir araya gətirə bilmədim. Dəfələrlə dediyimiz və bildiyimiz kimi, onlar qurd kimi ağız –ağıza yatırdılar. Rusiya nəhəng əjdahaya dönmüşdü. Bu acgöz, ikibaşlı əjdaha Şimala, Şərqa, Cənuba, elə Qərbə də od püskürürdü, onlar İstanbulu paytaxt görmək istəyirdi”.

Əsərdə o vaxtkı Azərbaycan – Türkiyə münasibətləri təbii şəkildə açıqlanır. Nuru Paşanın ruhu – açıqca bu gün Şuşanı qoruya bilməyənləri ittiham edir.

Əsər başdan –başa tarixin üzərində qurulub. Elə bir tarixin ki, yaddaşımız hər an o tarixi vərəqləmək həsrətindədir. Fətəli xandan xilas olmaq üçün Ağabəyim Ağanın onun ölmüş anasının paltarını geyməsi çox dəqiq və tutarlı faktdır. Artıq riyazi tarixdən yorulmuş oxucuda bu cür bədii tərtibatlar qanlı tariximizi öyrənməyə həvəs oyadır.

Bəli, Şuşada heykəllərimizi güllələyiblər. İlk baxışda bu fikrin özü bədii səslənir. Əsərdə maraqlı cəhət orasındadır ki, heykəllər güllələndiklərini hiss eləyiblər, onlar bu ağrı- acıları canlı insan kimi danışrlar.

Sanki ruhların qiyamı başlamışdır. Sanki onlar Qarabağı azad etməyə gəlmişlər. Hər şey hərəkətə gəlir. Dağ da, daş da, hətta Şuşa özü Üzeyir bəylə danışır. Qala divarları dil açır, ruhlar şikayət edir. Milli – mənəvi dəyərlərimiz bizdən kömək umur. Hər şey təlatümlüdür. Bütün tarix silkələnir. Vaqif şeri, Natəvan qəzəli, Ağabəyim Ağa qeyrəti ayağa qalxır. İbrahim Xəlil xan ölüm yuxusundan oyanır, Gövhər Ağanın ruhu yaxamızdan yapışib, bizlə haqq- hesab çəkir. Bu kəskin dramaturji ovqat gənclərimizin vətənpərvərlik tərbiyəsində mühüm rol oynayır. Milli – mənəvi əxlaqi dəyərə qayıdış əsərdə çox gözəl həllini tapıb.

Hüseynbala Mirələmovun “Güllələnmiş heykəllərin fəryadı” ədəbi- bədii essesi başdan – ayağa Qarabağın canlı dili, təfəkkürü və tarixidir. Bu tarixin bədii sözün qüdrəti ilə böyük ustalıqla oxucuya çatdırılması müasir ədəbiyyatımızın ən uğurlu salnaməsidir. Milli yaddaşımızın oyanışında mühüm rol oynaya bilən bu əsərin orta məktəb dərslərinə salınması vacibdir.

Şair dostun Ağacəfər Həsənli çox düzgün olaraq yazıcının Qarabağ mövzusunda yazdığı əsərlərin tərkibini poeziya elementləri təşkil etdiyini göstərir. Ağacəfər çoxlu misallar gətirir. “Ruhlar can qəfəslərinə doğru uçuşur”, “Yuxunun rəngi”, “Bağrımın başında “Şüştər”di çalınan, “Humayun”du hıçqıran”, “Zaman başımızın altına pərqu yastıqları qoyub” “Qurd kimi ağız-ağıza yatıb” və s.

Görəsən bu, niyə belədir? Məncə, mövzunun, faciənin özü poeziyaya daha yaxındır. Bir də ki, yazıçı şair təbiətlidir, həmişə haqqın, ədalətin tərəfindədir. Faciə isə muğamatın vətəni Qarabağda baş verib.

“525-ci qəzet”ə verdiyi müsahibələrinin birində Hüseynbala Mirələmov deyir:- “Erməni döyüşdə, torpaq iddiasında düşməndir. Amma ədəbiyyatda bir qrup terrorçuya görə bütün erməni xalqını düşmən kimi qələmə vermək olmaz. Biz ədəbiyyatda bəşəri duyğuları önə çəkməliyik. Qarabağ mövzusunda yazılan əsərlər bədii cəhətdən yüksək, bəşəri duyğular baxımından zəngin olmalıdır. Cəfər Cabbarlının “1905-ci ildə” yaxud C.Məmmədquluzadənin “Kamança” əsərlərini yəqin ki, oxumusunuz? Görürsünüz, nə qədər bəşəridir. Yenə deyirəm, ədəbiyyatda belə olmalıdır. Çünki ədəbiyyat tərbiyə vasitəsidir. Mən yazıçı kimi öz əsərlərimdə Qarabağ problemini bəşəri duyğular nöqtəyi nəzərindən yazsam da, bir əsgər kimi Qarabağı işğal edənləri, muzdluları, torpağıma göz dikənləri bir an içində güllələyirdim”.

Göründüyü kimi, yazıçı radio və televiziya çıxışlarında, bədii əsərlərində, bütün müsahibələrində hadisələrə bəşəri duyğuların gözü ilə baxır. Və “dünyanın əşrəfi” olan insanı həmişə iri həriflərlə göstərir. Ədəbiyyatın başlıca məqsədi də elə budur.

Hüseynbala Mirələmovun çox xırdaca bir hekayəsi var: “Simuzər”. Bu hekayə mənə ilk andaca E.Hemunqeyinin “Qoca və balıqçı” hekayəsini xatırlatdı. Əsərin dili, kompozisiyası, qoyulan məsələnin uğurlu həlli yenə də sevimli yazıcımızı tərk etmir. Əsərin məzmunu nəsrə aid olsa da, fikrin ifadəsi başdan – ayağa poeziyadır.

Cümlələrin quruluşu, inversiya, təkrir və alleterasiya bu kiçik hekayəni bir an içində sərin su kimi içməyə səni vadar edir. Məzmun çox sadədir. Qoca keşikçi yatmadan əvvəl qızardılmış balıqla çörək yeyir. Və yuxusunda balıq görür, yəni balıq cildində insanı- Simuzəri görür. Simuzərin qoca keşikçiyə (balıqçıya) əslində mövcud cəmiyyətə ittihamı çox ağırdır. “Ey qoca, biz balıqlar hər şeyi bilirik. Bu dünyanın altını da, üstünü də... xüsusən insanların təbiətini... Biz insanları çox sevirik. Biz insanlar üçün yaşayırıq. Biz insanların süfrəsini bəzəməliyik, biz insanların zövqü – səfasını oxşamalıyıq. İnsanlar olmasa biz qartlaşırıq, biz ölü balıqlara çevrilərik. Biz sevilmərik, əzizlənmərik. Nəhayətsiz suların qoynunda heç nə olarıq, qoca! Heç nə. Ancaq insanların münasibəti çox vaxt bizə qarşı pis olur, amansız olur. Həyatımıza qəsd edilir, ömrümüz, günümüz vaxtsız solur. Bizi qızlar, gəlinlər qədər niyə sevmirsiniz, qoca! Axı qızlar, gəlinlər el- obaya kəsik sayılır. Çətinə düşəndə qızlar qayğıya bürünür. Sanki kəsikdi qızlar... Zərifdi qızlar...”

Elimizdə, obamızda, xalqımızın dilində çox gözəl, həm də dəqiq bir ifadə var: “Kəsik”. Adətən həyat yoldaşını itirmiş qadınlara “başı kəsik” deyirlər. Məsələn, deyirlər ki, Zöhrə arvad başı kəsikdi. Nə qədər orijinal, dəqiq və özündə böyük semantik məna kəsb eləmiş sözdür. Məncə, hər bir yazıcının ən böyük qələbəsi onun yazıda istifadə etdiyi dillə bağlıdır. O, qələmiylə dilin ən incə dərinliklərinə baş vurub oradan bir inci, bir dürr çıxara bilirsə, əsl sənətkarda elə odur. Məhz Hüseynbala

müəllimin “Simuzər” hekayəsində araya-ərsəyə gətirdiyi, (mən deyərdim ki, böyük ustalıqla yetirdiyi və bitirdiyi) “kəsik” sözü də məni o qədər ovsunladı ki, bu sözdə Böyük Vətən Müharibəsinin ağrı-acılarını duydum, elimin, obamın səsini eşitdim, daha doğrusu, bir az qoca, yaşlı arvadların dilindəki bu sözü yeni üslubda, biçimdə, yeni məqamda təzahürünü gördüm. Bax budur, xalq təfəkkür tərzindən qidalanma, ona söykənərək ondan bəhrələnmə!

Ümumiyyətlə, Hüseynbala Mirələmov xalqla birgə nəfəs alan yazıçıdır. Xalqın qayğı və problemlərini onun özünün dili ilə ifadə edən yazıçıdır. “Simuzər” hekayəsinin bir məqamında: “Balıq gəlin danışdı, qocanın isə matı-qutu qurumuşdu: Yenə də “matı-qutu” məsələsi. Çoxumuz gündəlik danışığımızda, bəzən özümüz də hiss etmədən bu sözü deyirik, fərqi nə varmırıq. Bu söz “Dədə Qorqud” dastanlarında da gen – bol işlənir. Dilimizin “Qızıl fond ” undan olan bu söz “Simuzər” hekayəsində yeni bir aspektdə ortaya çıxır. Əvvəla, bu sözdə matcan, qut isə ruh deməkdir. Yəni canımın içində ruhum qurudu. Bəzən də xalq dilində belə də işlənir, “ bu çörəyi ye, ürəyində qut olsun”, yəni ürəyində güc olsun, ruhun daha da qüvvətlənsin.

Hüseynbala Mirələmovun yazıçı dili həmişə canlıdır. Onun obrazlarının dili quru və sxematik deyil, canlı xalq danışığı dilindən qaynaqlanır, o dilin gözəlliyini, onun daxili enerjisini xalqdan alıb, ora öz şirinliyini qatıb təzədən xalqın özünə qaytarır.

Necə ki, Ə.Kərim bir şerində anasına müraciətlə deyir ki, söylədiyim bu nəğmələri vaxtilə səndən almışdım, indi də sənə qaytarıram.

Hüseynbala Mirələmovun yaradıcılığında da belədir. O, xalq dilini, onun ədətənənəsini, milli psixologiyasını, tarixi, mifoloji keçmişini və düşüncə tərzini dəqiq və yerli – yerində bilən həyat mühəndisidir (Mikayıl Müşfiq), ruhumuzun ifadəsini və iradəsini orijinal şəkildə verə bilən ustad bir yazıçıdır.

Yazıçının bütün əsərlərində möhtəşəm bir ideya hakimdir: İnsanı, təbiəti qorumaq, onun daxili aləmini, milli-mənəvi saflığını qorumaq, milli mənəviyyatımızı qorumaq, dünyanı qorumaq!

“Simuzər” hekayəsində də həmin məsələlər qoyulur. Balıq xalqımızın təfəkküründə xeyirxahlıq, saflıq rəmzidir, təbiətin canlı görüntüsüdür. Balıqlara zülm etmək, əslində gələcəyə zərbə vurmaq deməkdir. Balıq obrazında zülm etdiyimiz təbiət dilə gəlib bizimlə danışır, bizi ittiham edir.

Yuxusunda Simuzərlə danışa – danışa qoca keşikçi də balığa çevrilir. Və bir gün o da tora düşür. Tor həbsxananı o da hiss edir. Yaşamaq uğrunda mübarizə başlanır. Qoca həyatın nə qədər şirin olduğunu torun içində çox aydın başa düşür. O, his edir ki, bu qocalığı ilə insanlara yox, onların itlərinə, pişiklərinə qismət olacaq.

“Elə bu an balıqla ağzına qədər doldurulmuş tor dartınaraq nəhəng bir yumruğa döndü. İçərisində həyatla ölümün dartışdığı nəhəng bir yumruğa. Bu yumruq gərillərək amansızcasına sulardan ayrıldı... Əlvida, həyat! Əlvida, doğma sular! Əlvida dünyaya gəlməmiş milyon- milyon, balıq nəsli! Əlvida, eyqoca keşikçi! Qoca balıq, sənə də əlvida! Ancaq yadında saxla ki, bütün bunlar sənin günahsız qurbanlarındır ki, indi səninlə həyata vida deyir”.

Qoca balıqçı torun içindən maşının kuzovuna düşdü, çıxartdığı tappıltı səsinə özü yuxudan oyanır. Balıq olmadığına, tora düşmədiyinə, itlərə, pişiklərə yemə çevrilmədiyinə görə Allaha min dəfə şükür edir. Yadına vaxtilə anasının balıq haqqında

dediyi sözlər düşür: “Balıq Simuzərdir, xeyir-bərəkətdir, balıq xoşbəxtlik rəmzidir” və s. Qoca balıqçı indi balıqların taleyinə acıyır, baş vermiş hadisədən sonra birdən – birə humanist insana çevrilir. Çünki torun içindəki həyat eşqini yaxşı xatırlayır. İndi balıqlar bizim həyatımızın bir hissəsi, yuxularımızın qəhrəmanı, ümidimiz və pənahımızdır. İndi qoca belə fikirləşir. Halbuki vaxtilə o, balıqlara divan tuturdu. İndisə o, gecə balıq ovlayan “qaraltılara” qarşı amansızdı, tufəngi götürüb balıqları maşından suya boşaldılmasını tələb edir. Maşında çabalayan balıqların kuzova dəyən tappılısı qocanın yaxşı yadındadı.

Müəllifin Simuzər haqqında duyğuları çox şairanədir. Çünki balıq şeridir. “Müharibə vaxtı anaların yuxusunda balıqlar üzürdü” ifadəsi nə qədər poetik bir çox detaldır.

“Simuzər” hekayəsinin quruluşu, sujet xətti çox maraqlıdır: Qoca balıqçı balıq yeyir, yuxuda balıq görür, balığa çevrilir, tora düşür, tordan maşına düşür, öz tappılısına yuxudan oyanır və nəticədə humanist bir insana çevrilir. İndiyə qədər etdiyi günahları anlayır, çünki özü də az qala etdiyi günahların qurbanı olmuşdur. Budur, “Simuzər” hekayəsinin ibrətamiz, tərbiyəvi əhəmiyyəti!

Hüseynbala Mirələmov mahir bir hekayə ustası kimi də ədəbiyyatımızda mühüm yer tutur. Onun özünəməxsus təhkiyə üsulu, dərin müşahidə qabiliyyəti, orijinal hadisə və əhvalatları müasirlik prizmasından vermək istedadı həmişə diqqəti cəlb edib. 1986 – cı ildə çap olunmuş “Tənha durna uçuşu” kitabına xalq yazıçısı Elçin ön söz yazıb. Şübhəsiz ki, daim ədəbiyyatın içində olan və müasir ədəbi prosesi öz zövqü və tənqidi qeydləri, ədəbi- bədii əsərləri ilə şərtləndirən Elçin hər yazıçıya və kitaba uğurlu yol yazmazdı. Demək, Hüseynbala Mirələmov lap gənc yaşlarından ədəbiyyatın, müasir ədəbi prosesin içində olmuşdur. Hörmətli professor və türkoloqalim Nizami Cəfərov qeyd edir ki, Hüseynbala Mirələmovun yaradıcılıq texnikası ənənəvi üslub üzərində qurulub.

Nizami Cəfərov haqlıdır. Onun dili, üslubu 60- cı illərdə İlyas Əfəndiyev, S. Rəhimov, M.İbrahimov, Sabir Əhmədov bir az da fərqiyyə varsaq Anar, Elçin, İsa Hüseynov ənənələrinə yaxın bir aspektdə təzahür etsə də, fərdi yaradıcılıq istedadı Hüseynbala Mirələmovu qələm dostlarından ayırır və yazıçı gərgin zəhmət, dərin mütaliə sayəsində başqalarının asan yolu ilə irəliləmir, öz cığırını, yolunu açır. O, yaxşı bilir ki, təkrar fikir istehsalına arxalananlar, heç vaxt ədəbi zirvələr fəth edə bilməzlər.

Hüseynbala Mirələmovun istər roman, povest və hekayələrində, istərsə də esse və miniatürlərində həmişə iki qüvvə üz- üzə dayanıb. Ola bilsin ki, buna tarix müstəvisində xeyir və şər qüvvələri deyilib, daha sonra gecə - gündüz, dost – düşmən antonimləri bura əlavə edilib. Tarixi keçmişdəki xeyir və şər mifologiyası müasirlik prizması nöqtəyi-nəzərdən yazıçının anlamında formaca başqa bir səciyyə daşıyır. Məsələn, bir insan həyatında bu qəbildən görsənən anlam indiyə kimi deyilməyən orijinal bir dəsti-xətdir ki, yazıçı bu formanı daha da fərdiləşdirir. “Son arzu” hekayəsində Elmarın ömrünün əvvəli şər, sonu isə xeyir səciyyəsinə daşıyır, ömrün əvvəlində şərə xidmət edən Elmar ömrün sonunda peşmandır. Onun qəbiristanlıqda bir başdaşına vurulmuş şəkllə baxması səhnəsi, mənim fikrimcə, ədəbiyyatımızın ən yadda qalan səhifələrindən sayıla bilər.

Şəkil Elmara tanışdır, ancaq heç cür xatırlaya bilmir. Birdən yadına düşür: “İctimai təminat şöbəsində müdir işlədiyi vaxt rastlaşmışdı (onunla – Q.N), ondan bir arayış istəmişdi, qanunla bir arayış. Nə üçünsə heç özü də bilmədən qocanı düz bir ay get-gələ salmışdı. Axırda kişi otağına girib onu gəda adlandırmışdı, kərtənkələ adlandırmışdı. O vaxt bu sözlər ilan kimi çalmışdı onu. Kişi acıqlanıb getmişdi, heç arayış da almamışdı ondan”.

İndi Elmar xəstədir, ömrünün sonudur, heç kəs indi ona baş çəkməyə gəlmir və yaxud “Qaraxal” hekayəsində də bu məsələnin başqa variantı verilib: Ümid və Nahidə. Ümid müharibədə olarkən Nahidə ona xəyanət edib. Hekayə Ümidin dili ilə nəql edilir:

“Həyatə girəndə gözlərimə inanmadım. Evimizin çırağı yanmırdı. Qapımız bağlı, pəncərələr qırıq-qırıq idi. Eyvanımızı toz, həyat – bacanı alağ basmışdı” və bu təsvirin sonunda Ümid ümitsiz – ümitsiz pıçıldayır: “Mən müharibəyə getdim, o, ərə”. Nahidənin yanağındakı xal hekayənin əvvəlindən sonuna kimi işıq salır. Ümid cərrahdir. O, Nahidə ilə Tibb İnstitutunda bir oxumuşdu. Günlərin bir günü çox qərribə bir hadisə baş verir. Nahidəni ağır vəziyyətdə Ümid işləyən xəstəxanaya gətirirlər. Ümid onu xalından tanıyır. Əvvəlcə Ümid fikirləşir ki, Nahidədən intiqam almaq vaxtı çatıb. Bu şər qüvvənin işidir. Nahidənin iniltisini eşidən kimi Ümidin yadına səngərdəki yaralı əsgərlər düşür. Məhz bu andan başlayaraq, Nahidəyə kömək etmək, onu ölümün amansız pəncərəsindən qurtarmaq istəyir. Ümid fikirləşir ki, “onu xilas etmək, əynimə geyindiyim ağ xalatin vəzifəsidir”. Bu gəlinən nəticə insanın içində olan və daim şər qüvvələrə qarşı vuruşan xeyirin təntənəsidir. “Simuzər” hekayəsində də belədir. Qoca balıqçının keçmiş şərin təzahürüdürsə, gələcəyi isə artıq xeyirin əlamətidir.

Bir məqamı da xüsusilə qeyd etmək istəyirəm ki, Hüseynbala Mirələmovun bütün hekayələrində hamıya veriləsi, xüsusən, haqq yolundan azanlara, naqislərə veriləsi bir cəza var. Müəllif hökmən ədəbi qəhrəmanların daxilindəki ziddiyyətləri üzə çıxararaq, onun içindəki qüvvəni- xeyiri və şəri üz- üzə qoyaraq, həmin qəhrəmana, yəni həyatın müəyyən məqamlarında şərin tərəfində dayanan adamlara cəza verir və sonluğunda xeyirin, işığın, gələcəyin qələbəsi ilə bitirir.

“Qara xal” hekayəsində Ümid Nahidəni xəyanət etməkdə günahlandırırsa da, “bir ovuc sərvət, bir qarış torpaq üçün müharibələr törədənlərə lənət”, - deyir. Deməli, bütün xoşa gəlməyən hadisələrə bais müharibədir.

Hüseynbala Mirələmov öz nəsr istehsalını müəyyən hadisə üzərində qurur. Bəzən hadisənin özü də poetik görsənir (“Bir tikə çörək”, “Göyərçinin kəsilmiş başı”), amma əsas cəhət orasındadır ki, hadisələrə fəal müəllif müdaxiləsi olur. Nəticədə müəllif işığı meydana gəlir. Hüseynbala Mirələmovu yazıçı dostlarından fərqləndirən əsas cəhət də budur. Professor Nizami Cəfərov yazır: “Hüseynbala Mirələmovun nəsr müasir Azərbaycan ədəbiyyatının həm 60-70 – ci illər, həm də bugünkü durumu ilə sıx bağlıdır. Əgər belə demək mümkündürsə, o da şərti olaraq işlədilən “Yeni Azərbaycan nəsr”nin sırasındadır. Yəni onun nəsr əsərləri də “altmışıncıların” yaratdıqları əsərlərin kontekstində qiymətləndirilməlidir. “Altmışıncılar” bədii ədəbiyyatda böyük hərflərlə yazılan insan axtarışlarına çıxmışdılar və bu axtarışlarda Hüseynbala Mirələmov da öz sözünü dedi. Nümunə üçün onun “Tənha durna uçuşu” adlı çox gözəl bir hekayəsinin adını çəkmək olar. Ancaq Hüseynbala Mirələmovu biz daha çox ədəbiyyatımız üçün ən vacib olan bir mövzunun – Qarabağ mövzusunun müəllifi kimi tanıyıırıq”.

Hüseynbala Mirələmov fikirlərini çox yığcam ifadə edən (İlyas Tapdıq) nəzərdə tutduğu hədəfə sərrast atəş açan bir nasirdir. Onun nəsrində poeziya elementləri çoxdur. Bəlkə bundan ayrıca nəsrin poeziyası adlı bir yazı da yazmaq olar. Həmişə fikirləşirəm ki, bəlkə Hüseynbala Mirələmov, doğrudan da, şairdir. Onun yazılarında dərin lirizm, göz yaşı, (qayaların göz yaşı) ayrılıq, ilk və son məhəbbət, gül- çiçəklər, yollar, cığırılar, tənha durna uçuşu, duzlu dəniz, miniatürlər – bütün bu söz və ifadələr poeziyasının təzahürüdür. Bəlkə də, o, şerlərini hələ üzə çıxarmır. Bəlkə yaradıcılığı şerlə (Cəfər Cabbarlı) başlayıb sonra nəsrə keçib. Bəzən yazıçını düşündürən ictimai – iqtisadi problemlər durna mələyinə bənzəyən zərif sətirli şerə sığmır, yazıçı ona görə də ağır və böyük fikirlərini sinirmək üçün və daha uzaq həqiqətləri “vurmaq” üçün (nəsrimizin uzaq vuran artilleriyası S.Vurğun) nəsrə keçib. Ya da yazıçı həyat təcrübəsinin yetkin çağında nəsrə böyük işlər gördükdən sonra (necə ki, görür) “istirahət” vaxtlarında (Mirzə İbrahimov) şer yazacaq. Bilmirəm fikrimi çatdırı bilmimmi, ya yox. Ümumiyyətlə, Hüseynbala Mirələmov tərpedən – dırnağa şair – nasirdir. Əslində Əkrəm Əylisli də belədir. Onun bütün həyatı boyu yazdığı Buzbulaq və Əylis obrazları şair simvolları deyilmi?

Hüseynbala Mirələmovun da cür şair simvolları əsərlərində o qədər gen – boldur ki, bu da ancaq onun özünə məxsusdur və onun özünə məxsusdur və onun yaradıcılıq üslubunu dəqiqləşdirən ədəbi faktdır. Tanınmış tənqidçimiz Vaqif Yusifli yazır: “Hüseynbala Mirələmovun yazıçı üslubu haqqında dediklərimizi bu cümlə ilə ümumiləşdirə bilərik. Yekun olaraq aşağıdakı nəticəyə gəlmək olar ki, onun fərdi üslubu xalq danışığı tərzinə olduqca yaxındı, folklor ədəbi məktəbindən qidalanaraq xalq təfəkkürünü özündə ehtiva edir. İstər obrazları tipikləşdirmək, istərsə də onların dünyagörüşünü anlamaq tərzini, daxili cizgilərini, əlamətlərini və fərdiliklərini nəzərə çatdırmaq yazıçı üslubunu püxtələşdirən əsas cəhətdir. Obrazların reallığı, mümkün qədər naturadan götürülməsi də burada mühüm rol oynayır. Və nəhayət, bu sadələşdirmə xüsusiyyətlər müasir dilimizin dərin imkanları ilə reallaşır”.

Yazıçının “Qayada çiçək” hekayəsi insan ömrünün müxtəlif anlarını müəyyən işarələrlə əks etdirir. Hekayənin qəhrəmanı Məftun məsul vəzifədə çalışır. Onun ən böyük arzusu “Zində dağa” çıxmaqdır. Amma vaxt yox, hər dəfə də bir iş çıxır. Bir gün isə Nivani “Zində dağa” sürməyi sürücüyə göstəriş verir. Niva xeyli getdikdən sonra dayanır. Məftun sürücüsü – bacısı oğlu ilə zirvəyə dırmaşan qoşa cığırla yolu piyada qalxmağa məcbur olurlar. Məftun nədənsə rahat şosse yolundan başlayan zirvəyə doğru irəliləyən bu yolu ömür yoluna bənzədir, rahat şosse yolu ömrün uşaqlığı, dağlara dırmaşan yol isə ömrün qocalığıdır. Müəllif qeyd edir ki, insan ayaqları toxunmadığından artıq cığırılar “lələkləyir”, sanki bundan sonra cığırılar təbətə döyüşür. Məftunun xəyalının gah zirvəsində dayandığı dağa, gah da ki, ana qucağına gedib – gəlməyi əsərin bədii gücünü artırmaqla yanaşı, əsərdə forma zənginliyi yaradır. Səssiz (Əslində burda təbiətin səsi gurdu) dağ zirvəsində sürücünün tez-tez ona “dayı” deməsi (çünki Məftun rəsmi adamdır.) nə qədər təbii və səmimi səslənir. Halbuki ictimai yerdə o, Məftuna dayı demirdi.

“Məftun gəncliyində idi. Şirin, dadlı gəncliyində. Əlləri ata – ana əlindən qopmuşdu. Düşüncələri dolaşmış olduğundan tam ayıra bilmirdi: Məktəblidi, ya tələbə.

Ancaq evdən çıxanda anası arxasınca su atdı. Deyəsən bu su kürəyinə dəydi. Köynək kürəyinə yapışdı.

Bu, Məftunun xəyalında baş verən bədii bir lövhədir.

Birdən – birə real həyatda – dağ zirvəsində sürücünün, daha doğrusu, bacioglunun: -dayı tərləmişən, bəlkə dayanaq” - deməsi xəyalda anasının su atıb köynəyini islatmağı ilə bir üzvlük təşkil edir. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi Hüseynbala Mirələmov Azərbaycan ədəbi dilinin gözəlliklərini, onun ən dərin qatlarını dilə gətirir. “Torpağın sinəsi qızmış, yaz otu köpəşiyib qalxmışdı”. “Köpəşiyib” sözü xalq dilindədir desəm yanılmaram. Və yaxud “Dağların arasında cincilim vardı”. Başqa yazıçı olsaydı cincilimin elmi adını tapıb yazardı. Şübhəsiz ki, o ad da oxucunun ağzını dada gətirməzdi. Bütün bunlar onu göstərir ki, Hüseynbala Mirələmov xalq dilinə, onun folkloruna, dil leksonuna yaxında beləddir. Və bu bələdlilik yazıçı istedadı və fantaziyası ilə birləşəndə ədəbi hadisə sayılan bədii əsər ortaya çıxır.

Həmin hekayədə aşağıdakı lövhə ən gözəl şer nümunəsidir. “Dağın başında sərt, sıldırım qayalar göylə əlləşirdi. Bu qayalar havaya qaldırılmış ələ də oxşayırdı, ayrı-ayrı qaya gövdələri əlin barmaqlarını xatırladırdı”.

Burada əsərin əsas süjet xətti Məftunun “Zində dağa” çıxmağından ibarətdir. Bu hadisənin fiziki tərəfi. Heç əsas məsələ dağa çıxmaqda deyil, insan ömrünə bənzəyən bu yolun sosial, ictimai – siyasi tərəfindədir, insan həyatına olan haqsızlıqlar, qəsdlər, vicdani təmizlik və s. mənəvi məsələlər zirvəyə dırmaşan bu yolun üzərində yerləşib.

Qayada çiçək bitmişdir. Doğrudan təəccüblüdür. Qaya hara, çiçək hara? Cavab isə mövcud təbiət qanunu. Külək toz – torpağı qayaların çalalarını dondurmuş, sonra isə küləklər gül toxumlarını həmin torpağa “səpmişdir”, yağışlar yağıb torpağı “bərkitmiş”, sonra həmin torpaqda çiçəklər göyərmişdi. Bu da hadisənin botanika tərəfi. Hekayənin sonunda müəllif bədii bir ümumiləşdirmə aparır. “Dağın adı Zində idi. “Zində” sözünün mənası canlı, diri deməkdir. Canlı, diri olan qayalar isə zamanın keşməkeşlərinə göz yaşılı ilə cavab verir. Demək, Zində həm də ağlayan deməkdir. Bu çiçəklər qayaların göz yaşından su içib göyərmişdi. Bu da hadisənin sosial- ictimai tərəfi!”

Təbiət təsvirləri (peyzaj) Hüseynbala Mirələmovun yaradıcılığında olduqca gözəl alınır. Hətta onun dağ cığıruları haqqında (“Qayada çiçək”), Xəzər haqqında (“Xəzər miniatürü”) elə təsvirlər var ki, istər- istəməz oxucu özünü həmin məkanda hiss edir. Qulağına Xəzərin uğultusu, burnuna bənövşənin ətri gəlir. Dağlar qoynunda doğulduğundanmı, nədənmi, yazıçı təbiətlə, onun əhval – ruhiyyəsi ilə təmasdadır. Təsadüfi deyil ki, bu detallı xalq yazıçısı Elçin 1986- cı ildə onun “Tənha Durna uçuşu” kitabına yazdığı ön söz də qeyd edib: “Mən bu kiçik kitaba toplanmış hekayələri oxuyandan sonra birdən – birə Lerik, Yardımlı dağlarını xatırladım, o dağların təmiz, şəffaf ab – havasını xatırladım, Lənkəranın, Astaranın, Masallının – doğma Azərbaycanımızın bu gözəl ürəkaçan güşəsinin limonlu, narıncı, portağallı bağ-bağatını, qatarla sıralanan düzləri, təpələrin döşlərini bəzəyən çay plantasiyalarını xatırladım. Xəzərin heç yerdə yox, məhz Lənkəran, Astara sahillərində əsən mehini duydum.

Yox,ona görə yox ki, Hüseynbala başı qarlı o dağları, o gözəl Lənkəranın bağ-bağatını təsvir etmişdir; Ona görə ki, bu hekayələrdəki səmimiyyət, doğma yurda məhrəmlik, hiss etdiklərini öz imkanları daxilində söyləmək, yaxşıya sevinmək ilə,

xeyirxahlıq ilə, o dağların, o bağ-bağatın, o dəniz mehinin arasında nəşə üzvü bir bağlılıq var”.

Xalq yazıçısı Elçin mənim də hiss etdiyim o üzvü bağlılıqları çox səmimiyyətlə deyir. Demək, hamı; bütün oxucular bu görüntünü ayrıca hiss edirlər.

Mən Hüseynbala Mirələmovun daha çox sevdiyi və təbiətlə həmqafiyə olan “cəmiyyət” sözünü bura əlavə etsəm, yanılmaram. Yazıçı təbiətin xiridarı olduğu kimi, həm də cəmiyyətin canlı “mütəxəssis” idir. Cəmiyyətdə baş verən hadisələri, onun iqtisadi-sosial, psixoloji və mənfi problemləri yazıçı təxəyülündən keçirərək, cəmiyyətdə hiss etdiyi satqıncılıq, yalançılıq, vətənə xəyanət və s.məsələlərdə birinci səsini çıxardan da odur. Hüseynbala Mirələmovun təbiəti sevdiyi və qoruduğu kimi, cəmiyyəti də xəstə təxəyüllərdən qorumağa çalışır. əlbəttə, ədəbi- bədii əsərləri ilə.

“Sonuncu tikə” əsərini 1967- ci ildə yazıb Hüseynbala Mirələmov. Hadisə olduqca təsirlidir. Az-çox ədəbiyyata bələd olan adam kimi onu deyə bilərəm ki, Böyük Vətən Müharibəsi mövzusunda belə canlı əsər indiyə qədər oxumamışam. Söhbət çörək mağazasından başlayır. Ata qızına şirin çörək almaq istəyir. Birdən – birə, elə hadisə də burdan xatırlanır, yəni ata öz xəyalında müharibə dövrünə, uşaqlığına, gəncliyinə səyahət edir. Ata müharibəyə gedir. Uşaq deyir: “Qağa, qurban olum, getmə”. “Qağa” sözündə bir ailənin səmimiyyəti, daha doğrusu, tərpedən- dırnağa bir kənd, el-oba təsvir olunur. Biz də atamıza “qağa” deyirik. Yazıçının dilinə bu söz haradan gəlib çıxıb görəsən? Niyə məhz qağa? Ata ola bilməzdimi? Mənə elə gəlir ki, müharibəyə gedənləri “qağa” sözü daha dəqiq və orijinal ifadə edir. “Qağa” sözü ətirli güldür, o, kənddə, torpaqda bitir, məndən inciməyin, ata sözü isə şəhər çiçəyidir. Sözümdə bunda yox, ata müharibəyə gedir. Aclıq başlayır. Şəxsən mənə bu əsərdə insanların ölümündən daha çox göyərçinlərin qırğını pis təsir etdi. Göyərçin qırğını... mənə, göyərçinlər də uşaqlar kimidir. Və ən çox da quşlar, xüsusən göyərçinlər acından ölür. Tək birisi qalır, uşaq da onu göz bəbəyi kimi qoruyur. “Boynu bükülü otaqdan qaçdım. Artıq hava qarışmışdı. Səmayə topa- topa buludlar yığılmışdı. Qəlbimdən bir səs gəldi, kaş o buludlar birdən – birə parçalanıb çoxlu göyərçin olaydı. Ağ...qırmızı... Bizim həyatə, boş yuvalara dönəydilər”.

Bu ədəbi lövhə uşaq dünyasını, onun duyğu və düşüncələrini çox dəqiq şəkildə realizə edir. Ancaq bir dəfə həmin tək göyərçin də itir. Əsərin əsas ürəyi də elə buradadır.

“Nənəm sözünü qurtarmamış ondan uzaqlaşdım. Özümü qonşumuzun həyatına saldım. Dedim bəlkə qonşumuzun qızı Dilşad göyərçinin yerini bilir. Bütün günü həyat-bacada olur. Onların evinə gələndə gözlərimə inanmadım. Göyərçinin qanı bulaşmış başı evin bir küncünə atılmışdır, ürəyim kövrəldi, göz yaşları sözümdən yolunu kəsdi. Lal oldum. Evin ortasında bir köhnə yastığa söykənən Əsmər xalanın qabağındakı köhnə süfrədə bir parça ət vardı:

Göyərçin əti”.

Əsərin bu yeri müharibənin ən qızgın döyüş nöqtəsini xatırlatdı mənə. Yaşamaq uğrunda mübarizə gedir. Mən bilirəm ki, Əsmər yaxşı arvadıdır, yaxşı qonşudu. O, heç vaxt qonşunun göyərçininə göz dikməzdi, əksinə ona dən səpərdi. Gör müharibə insanları nə günə salıb ki, Əsmər xala bu “xəyanəti” etmişdir. Əsərin davamına baxaq, Gör, Əsmər xala nə hala düşür.

“Əsmər xalanın tikəsi ağızda qaldı. Qurğuşun tək ağırlaşdı. Od olub ağızını yandırdı. Udqundu, tənqinəfəs oldu. Arıq çiyinləri əsdi. O, müvazinətini saxlaya bilmədi, yastığa düşdü. Gözləri yaşardı. Dilşad bir küncə çəkilib, üzüntülü baxışlarla əvvəlcə mənə, sonra da nimçədəki sonuncu tikəyə baxdı:

- Anam ac idi, anam xəstə idi. Evdə çörək, heç nə yox idi ”.

“Sonuncu tikə” hekayəsi müharibə dəhşətlərini təbii şəkildə göstərir. Əsmər xalanın göyərçinin sahibi uşağı görəndə tikəni uda bilməməsi və gözləri yaşararaq köhnə yastığa yıxılması hekayənin ən dəhşətli yeridir. Mən də kövrəldim, gözlərim yaşardı. Əvvəl göyərçini itən uşağa yazığım gəldi, sonra göyərçinə, sonra isə Əsmər xalaya ürəyim yandı, göynədi, müharibəyə nifrət elədim.

“Sonuncu tikə” hekayəsində hadisələr o qədər təbiidir ki, bu əsərin orta məktəb dərslərinə salınması çox gərəklidir. Uşaqlar müharibə nə demək olduğunu dərk edərlər, təbiətə, göyərçinlərə, xüsusən təbiətin qorunmasında onlarda böyük məhəbbət hissi oyanar.

Hüseynbala Mirələmov xalqın içindən çıxan (Nizaməddin Şəmsizadə- Q.N.) onun adət - ənənəsini, psixologiyasını dərinləndirən bir yazıçıdır. Əsərlərinin əksəriyyətində bu ifadələr gen –bol işlənir: Xeyir yolu, bərəkət yolu, çörək yolu, xeyirli, bərəkətli olsun və s. Bütün bunlar Hüseynbala Mirələmovun xalqına, torpağına, onun xeyir- bərəkət yoluna olan böyük məhəbbətindən xəbər verir. Özü də Hüseynbala Mirələmov bu cür xeyirxahlığa, ağısaqqallığa, humanist, duyğulu bir ürəyə lap gənclik illərində sahib olub.

O, xalqın adət-ənənəsinə, dağına – daşına, adi bir çöpünə belə belədlilik və sahiblik prinsiplərini gənc yaşlarından tutmuş, indiyənə kimi qoruyub saxlamışdır. Hələ gənc yaşlarında onda bir müdriklik, kasıb-kusuba, çoban- çoluğa bir canıyanımlıq, əliyəriyə, xüdbəsəndə bir mübarizlik hissi formalaşmışdır. Yeddi arxa dönənini yaxşı tanıyan, nəsil səcərəsini əzbərdən bilən bir xalq bayatısından tutmuş, Markesə qədər böyük bir həyat və yaradıcılıq yolu keçmiş Hüseynbala Mirələmov həmişə dostları və oxucuları arasında xoşbəxt və şəndi, ağısaqqal və müdrikdir. “Sən dostlarsız yaşaya bilərsənmi” – sualına, o, “heç vaxt yaşaya bilmərəm” – deyir və onu da əlavə edir ki, mən tək nahar edəndə boğazımdan çörək getmir.

Hüseynbala Mirələmov insanları çox sevdi. Çünki əsərlərinin ədəbi qəhrəmanı olan insanın, özü də böyük həriflərlə yazılan insanın xoşbəxtliyi onun da səadətidir. Müxtəlif müsəmirələr, iclaslar, ağır gərgin işlər onu heç vaxt sevdirdi insanlardan ayırmır. Sadəlik, mehribanlıq, onun həyat zinətidir. Elə bil onun üzünə ruhunun işığı düşüb. Ən ağır, kədərli anlarında belə üzündə qəzəb, kin-küdurət, əsəbilik duyulmur. Eləcə üzündə Alla- Təala tərəfindən verilən işıq bərqərar olub. Onun dostları da özü kimidir. Açıq sifətli, gülərüz və səmimi. Hüseynbala müəllimin yanında bir insan kədərli dayanıb bilməz? Daha doğrusu, Hüseynbala müəllim onun kədərli, qayğılı dayanmağına “icazə” verməz? Şübhəsiz, onun üzünün nurundan hamıya- bütün dostlara pay düşür. Necə deyərlər; “Nurdan yaranmışsan, nurdu baxışın!”

Bu yaxınlarda verdiyi müsahibələrin birində: “Mən yazılarımı səhər saat 5- dən 8-ə kimi yazıram” – deyir Hüseynbala müəllim. Dünyanın ən təmiz vaxtı, dünyanın ən gözəl vaxtı bəlkə də elə bu anlardır. Ümumiyyətlə, yazıçıların yaradıcılıq rejimi çox maraqlıdır. Nazim Hikmət “Mən bir ceviz ağacıyam Gülxanə parkında” şerini ağışalvarının üstündə yazmışdı. Deyilənə görə, unudulmaz şairimiz Səməd Vurğun yazı

masasının ətrafına keçməzdən əvvəl çox səliqə ilə geyinərmiş. Bir dəfə gözəl şairimiz Məmməd Araza sual verdilər ki, yeni əsərlər üzərində işləyirsənmi? Cavab bu, oldu ki, həmişə yazı stolunun üstündən kağızın şıqqıltısı gəlir. A.S.Puşkin əsərləri üzərində gərgin işləyərkən ayaqlarını buzlu suya qoyarmış. Bayronda isə bu məsələ başqa cür danışılır. O, bütün pəncərələri qara parça ilə bağlayar, sonra çırağ yandırar, bir neçə əsərin üstündə eyni vaxtda işləyərmiş. Çox qəribədir, deyilmi? Görünür, yazıçıların gərgin yazı ilə məşğul olmasına təkan verən müxtəlif məqamlar, stimullar, əlamət və kefiyyətlər mövcuddur. Hüseynbala Mirələmovun məhsuldar işləməyinin də əsas səbəbi, mənəcə, dan üzünün sehrli möcüzəsindədir.

Bu gün müasir ədəbi prosesdə modern və postmodern ədəbiyyatdan geniş söhbətlər gedir. Dünyanın bir hissəsi etiraf edir ki, postmodernizm gəldi- gedədir. Bu prosesi dünya çoxdan və özü də tez bir sürətlə keçmişdir. Amma bizimkilər postmodernizmi bütövlükdə bir ədəbiyyat ömürlüyünə çevirməkdədirlər. Burada deyiblər ki, “Ölü yiyəsi kiridi, ölü yerinə gələn kırımədi”.

Dünyanın hər yerində göz yaşlarının rəngi və dadı eynidirsə, insanlar hər yerdə eyni cür sevib və eyni cür ölürlərsə, bunu da yazıçı istedadlı şəkildə qələmə alırsa, ay qardaş, burada nə postmodernizm, nə realizm, nə romantizm... Burada canlı, çırpınan, çabalayan həyat var. Yadıma böyük Türk şairi İsmayıl Uyaroğlunun aşağıdakı şəri düşür:

Hər silah ayrı bir səslə partlar,
 Tapança: dan
 Tüfəng: bumm
 Top: gumm
 Bomba: bomm
 Amma öldürdükləri körpələr
 Harasında olursa dünyanın
 Eyni ağrı ilə bağırar:
 -Ah!

Hüseynbala Mirələmovun “Gəlinlik paltarı” əsərində Fənaya, “xəcalət” də Vətən, “Güllələnmiş heykəllərin fəryadı”nda Üzeyir bəy, Nəvvab, İbrahim xan və üstəlik bu əsərlərdə (başqa əsərlərində) üzə çıxan insanın azad ruhu ədəbiyyatımızın üçün ədəbi hadisə deyilmi? Sadəcə bunları görmək üçün müəyyən oxucu hazırlığı, ədəbiyyat təcrübəsi, səbr və dözümlü insaf və mürvət olmalıdır. “Gəlinlik paltarı”nı iki modern misra ilə müqayisə etmək ağılsızlıqdır. Romanı roman çərçivəsində təhlil etmək, qoyulan məsələnin müasirliyi və ümumbəşərliyi (Həm də milliliyi) prizmasında təhlil, tədqiq etmək lazımdır. Yazıçının əsərlərini oxuduqca (təkcə həmciminə görə yox) onu obrazlar aləminə, çoxşaxəliyə, nərdən poetikaya və bütün çəkilən zəhmətə heyran qalmaya bilmirsən.

Fin yazıçısı Larki Martin yazırdı: “Yaşamağı bacarmaq hər damcı ilhama 99 faiz zəhmət qatmaq lazımdır”.

Yazıçı əməyi, yazıçı zəhməti təfəkkürdən doğulan mətnləri yaşadığımız həyatla uzlaşdırır. L.N.Tolstoyun “Hərb və sülh” əsərində çoxlu surətlər vardır. Yazıçı bu

surətlərin hamısına dolğun xarakter vermişdir. Ona görə də yazıçı missiyasını və onun yaradıcılıq xarakterini anlamaq üçün oxucuda müəyyən hazırlıq mərhələsi keçməlidir.

İndi bu gün Azərbaycanda Hüseynbala Mirələmovun kifayət qədər oxucu auditoriyası formalaşmışdır. Şübhəsiz ki, oxucular onun yaradıcılıq xarakterindəki sadəliyi, aydınlığı və dil “səltənətini” aydın, özü də dərk edərək anlayırlar.

Bu gün yazıçı vəzifəli dostu və yaxın qohumu ilə necə görüşürsə, tanımadığı və ona müraciət edən sıradan fəhlə və gənc qələm sahibi ilə də eyni səmimiyyətlə görüşür. Hüseynbala Mirələmov səmimiyyəti olduğu kimi əsərlərinə hopub. Təkcə bunu mən demirəm, hamının fikridir – o, hamıya doğma və mehribandır. Özünün dediyi kimi, insanları dinləməyi xoşlayır. İnsanların xoşbəxtliyindən zövq alır. “İlk maaşınızı necə xərcləmişiniz” – sualına – “rəhmətlik anam o günü çox gözləmişdi”, - deyir – “maaşımı son qəpiyinəcən anama verdim, bu həyatımın ən xoşbəxt anı kimi qalıb yadımda”.

Hüseynbala Mirələmovun ağır zəhmətə qatlaşması, yüksək yaradıcılıq enerjisində malik olması, ən çətin işlərdə belə sağlam və gümrah görünməsi, həyata və gələcəyə nikbin baxması, həm onun daxili gücü, istedadı ilə bağlıdır, həm də bu cür çoxşaxəli fəaliyyəti onun genindən gələn bir şeydir. O deyir: “Səcərəmizin tarixi çox-çox uzaq keçmişlərdən başlayır. Elmi mənbələrdən, tarixi kitablardan bir çox alimlərin tədqiqat əsərlərindən öyrənmişəm ki, əcdadlarımız hələ XVI əsrdən çində yaşayan türk-mağol tayfalarından olmuşdur. Orand adlı bu tayfa çinlilərlə aralarındakı aramsız müharibələr nəticəsində dünyanın müxtəlif yerlərinə səpələnmişdir. Mənim ulu babalarım isə Lerik rayonunun ərazisində tayfalarımızın adına qoyduqları Orand nahiyəsində yurd salıblar”.

Ona görə də Hüseynbala Mirələmov öz əsərlərində doğma Azərbaycanımızı müxtəlif aspektlərdən o qədər aydın və gözəl, təsirli və mənalı, orijinal və təbii təsvir eləyib ki, onun hansısa bir bölgədə və ya rayonda doğulmağını fikirləşə bilmirsən, daha doğrusu, fikirləşmək ağına belə gəlmir. “Qayada çiçək” hekayəsində qaya yumruqların göyə qaldırıldığı kimi Hüseynbala Mirələmov da sanki bütün dünyaya əlini qaldıraraq: “Mən Azərbaycandanam”, - deyir. Onun yarı Dərbənd, yarı Təbriz, yarı Borçalı, yarı Göyçə, yarı Zəngəzur, yarı Qarabağ, yarı Bakı, yarı Lənkəran (həm də bütöv) olması və üstəlik dünyanın hansı nöqtəsində Azərbaycan oğlu yaşayırsa, onunla da nəfəs alması danılmaz həqiqətdir. Onun yaradıcılığında qoyulan bu poetik həqiqət, həm də onun ən gözəl tərcümeyi –halıdır.

Qarabağdan yazdığı əsərlərə görə çoxlu sayda oxucu məndən soruşur ki, Hüseynbala Mirələmov Qarabağın hansı kəndindəndir. O, ümumi və fərdi, ümumiyyəti və milli üslubu, şəxsiyyəti və münasibəti ilə xəstə beyinlərdə olan xırda yerliçilik təzahürlərini darmadağın etdi və həm də bu istiqamətdə çoxlarına nümunə oldu. O, bu amalın işığında Azərbaycan, vətən, müstəqillik sözlərini gürsəslə bütün dünyaya dedi.

Qarabağ həqiqətlərini, onun adı çöpündən tutmuş, güllələnmiş heykəllərinə qədər, nə varsa hamısını cəsarətlə bütün dünyaya (hətta bəzilərimizə) çatdırdı. Bu davamlı, ardıcıl, prinsiplial cəsarəti görəndə yadıma xalq şairi Xəlil Rzanın aşağıdakı bəndi düşür.

Dağlardan atılar köhlən şələlə,
Şələlə dağların mərd övlədidir.

İldırım buludun, tufan dənizin,
Cəsarət kişinin istedadıdır.

Hüseynbala Mirələmov yaradıcılığının bu gün tədqiqinə, təhlilinə və təbliğinə böyük ehtiyac vardır. Hərdən öz-özümə fikirləşirəm ki, Ermənilər Zori Balayanın “Ocaq kitabını” qızları gəlin köçəndə cehiz kimi verirlər. Amma bizdən tamam başqa. Hüseynbala Mirələmovun “Güllələnmiş heykəllərin fəryadını” S.Rüstəmخانlının “Ömür kitabı” nı, Anarın “Otel otağı” nı, anlamaq dərdini layiqincə qiymətləndiririkmi? Əlbəttə, yox! Bəzi ağzıgöyçəklər çıxışlarında qeyd edirlər ki, Qarabağın getməyində ədəbiyyatın da “əli” var. Bizim yazıçılar Qarabağ haqqında heç nə yazmırlar, daha nə bilim nələr... Məgər ədəbiyyat gedib avtomat tutmalı və ya qumbara atmalıdır, nə etməlidir ədəbiyyat? Azərbaycan yazıçılarının XI Qurultayında xalq şairi Vaqif Səmədoğlu bu barədə çox haqlı dedi: “Əgər Qarabağı ədəbiyyatla almaq mümkündürsə, təkcə Xəlil Rzanın bir şer kitabı ilə bütün Ermənistanı almaq olardı”. Budur haqlı cavab. Bəzi adamlar sözləri şirin və orijinal, həm də müxtəlif və cəsarətli çıxsın deyə ədəbiyyatımızı məqam gələndə günahlandırırırlar. Amma ədəbiyyatımız həmişə öz işini görüb.

Mənim tələbə yoldaşım şair Nizami Aydın Qarabağda həlak olarkən cibindən Vaqif Bayatlının şer kitabı çıxmışdır. Əfqanıstan döyüşlərində bir əsgərin cibindən Məmməd İsmayılın qana bulaşmış şer kitabı tapılmışdı. Xəlil Rzanın, Qaçay Köçərlinin, Sabir Əhmədlinin oğulları Qarabağda qəhrəmanlıqla şəhid olmayıbmi? 20 yanvar şəhidi gənc şair Ülvi bünyadzadənin məzarı Şəhidlər Xiyabanının köksündə uyumurmu? Neyləməlidir ədəbiyyat, nə etməlidir ədəbiyyat?

Şübhəsiz ki, millətimizin, vətənimizin yolunda hamımız şəhid olmağa hazırıq. Amma imkan versinlər, bir şəhid olaq. Məgər bu dediklərim S.Vurğunun “Mənə belə söylədilər” şerindəki hadisəyə oxşamırmı? Yaralı əsgər son nəfəsində S.Vurğunun “Azərbaycan” şerini əzbər deyir. Bu gün Qarabağ müharibəsində buna bənzər və bundan da təsirli hadisələr çoxdur. Şair və yazıçılarımız bu cür hadisələri, milli mənəvi tariximizin şanlı səhifələrini böyük ustalıqla qələmə alırlar. Nəyə görə erməni vəhşiliklərini böyük ustalıqla əks etdirən, Şuşanı tarixi keçmişini və bu gününü dolğun şəkildə oxucuya çatdıran Hüseynbala Mirələmovun “Güllələnmiş heykəllərin fəryadı” Böyük Vətən Müharibəsinin dəhşətlərindən bəhs edən “Sonuncu tikə”, “Tənha durna uçuşu”, “Dəyirmanı gedən yol” heykəlləri orta və ali məktəb dərslərinə, yaxud yoxlama imla və ifadə mətnlərinə salınmır? Əvəzinə isə zəif və bayağı, milli mənəvi hisslərdən uzaq söz yığıntıları balalarımızın beynini korlamaqdadır.

Hüseynbala Mirələmovun həm ədəbi içtimayət tərəfindən, həm də oxucu tərəfindən, həm də ədəbiyyatşünaslıq elmi tərəfindən qəbul edilmiş yazıçıdır. Təəssüflər olsun ki, ali və orta məktəb dərslərimizi hazırlayanlar onun yaradıcılığından yan keçir. Uduzan da biz oluruq, yəni oxucular, müəllimlər və biz valideyinlər. Nizaməddin Şəmsizadə Hüseynbala Mirələmov yaradıcılığından bəhs edərək yazır:

“Hüseynbala Mirələmov xalqın içindən, məlum ifadə ilə desək həyatın dibindən gələn adamdır. Ünsiyyət bağladığımız dostluq etdiyimiz müddət ərzində mən onun müdrik düşüncə sahibi, şəxsi və el ləyaqətini uca tutan bir şəxsiyyət kimi tanıyıram. O, öz xalqının qürur və ləyaqəti ilə fəxr edən, xalqa məxsus nəcib hissləri həssaslıqla

müşahidə edib, milli- mənəvi dəyər kimi, bədii fikrin mərkəzinə gətirən yazıçıdır. Buna inam yaratmaq naminə əsərdə (“Güllələnmiş heykəllərin fəryadı” – Q.N) tək-cə bir cümləni verməklə kifayətlənirəm. Nənələr babalara baxanda yaşmandıqları kimi, dağlara da baxandahəyalarıdır”. Nizaməddin Şəmsizadə fikrinə davam edərək sonra yazır:

H.Mirələmovun “Güllələnmiş heykəllərin fəryadı” “essesi yaddaşımızın qətlinə yazılan nikbin elegiya, bir oyanış uvertirasıdır”. Nizaməddin Şəmsizadə nə qədər haqlıdır.

Məlumdur ki, müasir dünyamız iki sistem üzərində inkişaf edir: Qloballaşma və milliləşmə. Amma Hüseynbala Mirələmov milliləşmə və həm də dünyəviləşmə yolunu tutdu. Qloballaşma yolunu tutub Nobel mükafatı da almaq olar, amma Nobel mükafatından öncə, öz torpağından dərilmiş bir dəstə çiçəin ətri daha gözəldir. Yazıçı özü demiş: dəyirman yolu, çörək yolu, bərəkət yolu. Hüseynbala Mirələmov üçün millilik elə beynəlmiləçilikdir. Millilik həm də ən böyük bəşərlikdir. Xalq rəssamı, yaxın dostum Altay Hacıyev mənə danışardı ki, bir dəfə Brüsildə rəssamların sərgisi təşkil olmuşdu. Bütün dünya rəssamlarının əsərləri tamaşaçıların ixtiyarına verilmişdir. Hamının diqqəti iranlı bir rəssamın çəkdiyi qara çarşablı qadın portretinə dikilmişdir. Görəsən nəyə görə? Çünki o iranlı qadının portreti o qədər milli idi ki, hamını heyran edirdi. Bədii əsərdə belədir, çiçək də, gül də. Hər çiçək öz torpağının ətrini verməlidir. Daha Bakıda ola-ol, xəyalən İspaniyada, Venesiyada oturub, siqar sümürməklə əcnəbi düşüncə ilə yalandan kağız qaraltmaq hədərdir. M.Cəlil, M.Ə.Sabir, Ü. Hacıbəyov milli olduğu üçün bəşəridir. Hüseynbala Mirələmovun da yaradıcılığı başdan – ayağa, tərədən – dırnağa milli və həm də ümumbəşəridir.

Onun yaradıcılığında (əksər əsərlərində). Oğul yolu gözləyən bir ana obrazı var. Nə qədər tipik, orijinal bir surətdir bu ana. Mənim də anama oxşayır, sən də. Demək, hamımızın anasıdır bu ana! Bu ana oğlunun ilk maaşını gözləyir. Bu ana oğlunun göyərçini itdiyi üçün ağlayır. Bu ana daim dəyirman yoluna baxır. Bu ana dəyirman yolunda öz balasını basdırıb. Hüseynbala Mirələmovun yaratdığı ana obrazı başqa ana sürətlərindən tamamilə fərqlənir. Bu ana S.Rüstəmin “Ana və paçtalyon”, C.Cabbarlının “Ana”, Ə.Məmmədخانlının “Buz heykəl” və s əsərlərindəki ana sürətlərinin heç birinə oxşamır. Bu ana ancaq kəndə, kəndin təmizliyinə, kəndin saflığına, kəndin ot basmış cığırına aiddir. Və həm də ümumbəşəri bir ədəbiyyata aiddir.

Hüseynbala Mirələmovun “Dəyirman gedən yol” hekayəsi (1967- ci ilin iyun ayında yazıb) belə başlayır:

- Ana, qoy bu təzə fotoparatımla ilk dəfə sənəni şəklini çəkim. Can Ana.

Əsər çox qərribə başlayır, elə deyilmi?

Nə uzun-uzadı cümlələr var, nə də adamı yoran fikirlər. Elə hər şey birbaşadır. Qərribə süjet xətti var bu hekayənin . Kənd çayı üzərində dəyirman tikmişdi kişilər, amma ona gedən yolu çəkməmişdilər. Müharibə qoymadı yolu çəkməyə. “Müharibəyə lənət” (“Qaraxal” hekayəsi – Q.N.)Əgər dəyirman yol çəkilsəydi, adamlar acından ölməyəcəkdi. Heç o körpə qızciğaz da. İndi oğlu uzun illərdən sonra təzə aparatıyla anasının şəklini çəkir.

-“Çək oğul, çək.

Anamın səsinə diksindim. Obyekti yenidən ona tuşladım. Çınarlı-çardaqlı geniş bir yola dikilmiş gözlərini şəklini çəkdim. O gözlərin arzusunu çəkdim. Qoy dəyirmanı gedən yollara heç vaxt alağ, kol- kos ayağ açma bilməsin. Qoy o yollarda işıqlar yansın. Salxım – salxım işıqlar. Çınarlar ucalsın. Qatar – qatar çınarlar!...

Maşınlar olsun! İçi çörəklə dolu maşınlar, taxıl dolu maşınlar!”

Fikir də gözəl, arzu da gözəl, üslub da gözəl! Hər şey gözəl. Amma gözəl olmayan odur ki, milli dərslərimizin qapısı bu cür hekayələrə qarşı kilidlənib.

Hüseynbala Mirələmovun bədii nəsrində saxta heç nə yoxdur. Burada real həyat var, saxta, romantik detallar təsvir edilmir. Realizmin mənəşəsində çırpınan ədəbi qəhrəman çıxış yolunu özü tapır, ağıllığın və ürəyinin gücü ilə öz istədiyinə çatır. Burada hər şey təbii baş verir. Təbiilik bütün gözəlliklərin şahıdır. Üslub da onun içindədir, dil də, ədəbi- bədii fakt da. Hüseynbala Mirələmovun bədii nəsrini yalançı pafosdan uzaqdır. Şişirdilmiş vətənpərvərlik ona yaddır. Yazıçı bədii nəsrə olduğu kimi, həyatda da belədir. Onunla tez-tez görüşən və həmsöhbət olan qələm dostları: Çingiz Tofiqoğlu, İntiqam Qasımzadə, Vaqif Yusifli, Əlirza Xələfli, Ağacəfər Həsəni, Əli Mahmud, Səyavuş Sarıxanlı, Nizaməddin Şəmsizadə, Nizami Cəfərov, (Bunlar mənə bildiyim və tanıdıklarım) dünya şöhrətli yazıçı Çingiz Aytmatov (bu mövzu haqqında ayrıca) adını (birnəfəsə) çəkə bilmədiyim neçə- neçə adamlar onun səmimiyyətindən, sadəliyindən ürək dolusu həmişə danışirlar.

Müsahibələrinin birində ona verilən – Siz Quranı oxumusunuzmu? – sualına Hüseynbala Mirələmov belə cavab verir:

-“Quran” roman, povest, poema və yaxud digər janrlarda yazılmış bədii əsər deyil. Burada “bəli, oxumuşam” cavabı kifayət eləmir. Bu səmavi kitabın hər kəlməsi, hər cümləsi, hər ayəsi cild – cild əsərlərə bərabərdir. Təkrar – təkrar, dönə- dönə oxumuşam. Oxuduqca da dünyanı, ilahi qüdrətin böyüklüyünü, özümü yenidən dərk eləmişəm”.

Cavab nə qədər səmimidir. Başqası olsaydı, əzbər bilərəm, deyərdi. Hətta deyərdi ki, filan ayənin filan yerində deyildiyi kimi və s. Onun sevdiyi xarici ölkə yazıçıları çoxdur: Viktor Nüqo, Lev Tolstoy, Frans Qafqa, Qabriyel Markes və yaxın dostu Çingiz Aytmatov. Və bilərəm ki, Hüseynbala Mirələmovu (sizi ağladan əsər olubmu? – sualına cavab olaraq) ancaq “Əlvida Gülsarı” əsəri ağlada bilərdi. Məncə, bu ayrı- ayrı adamların, həyat eşqi, yaşamaq eşqi, həyat olduğu kimi bilmək, hiss etmək, duymaq və qavramaq bacarığı ilə bağlıdır. Bilərəm ki, eyni hadisə ayrı- ayrı adamlara necə təsir edə bilər. Mən onun nəsrinə az- çox bələdəm. Bilərəm ki, onun yazı məfkurəsi və təfəkkürü ilə Çingiz Aytmatov arasında gözə görünməz bir əlaqə var. Böyük xalq şairimiz Səməd Vurğun demişkən: “Könüldən – könülə yollar görünür”.

Hüseynbala Mirələmovun nəsrini texniki məsələ cəhətdən (Professor Nizami Cəfərov – Q.N.) 40-50 – ci illər nəsrinin davamı olaraq və sonra tamamilə ondan ayrılan bir şaxədir. Əgər X.Rza B.Vahabzadə S.Rüstəmxanlı, millətin azadlığını (həm fiziki, həm mənəvi) tələb edirdilərsə, Anar, Ə.Əylisli, M.Süleymanlı, İ.Əfəndiyev, S.Əhmədli, Elçin, H.Mirələmov mənəvi saflıq, vicdani təmizlik məsələlərini üzə çıxarırdı. Mövlud Süleymanlı “Dəyirman”, H.Mirələmov “Gəlinlik Paltarı”, Anar “Anlamaq dərdi”, Yusif Səmədoğlu “Qətl günü”, Elçin “Ölüm hökmü”, Dilsuz “Yol” hekayəsi ilə əlinə qılınca

götürməyə hazırlanan çirkli, mənəvi- psixioloji vəziyyəti, durumu təhlil, sintez etməyə başladılar və bu araşdırmalarda “müqəddəsləyin ölümünün” səbəbi axtarıldı.

80-cı illərdə milli azadlıq ideyaları ilə yanaşı, mənəvi saflıq məsələləri də ədəbiyyatda özünə geniş yer tutmaqda idi.

Hüseynbala Mirələmov ona verilən- “Siz hansı əsərinizi çox sevirsiniz” – sualını belə cavablandırır: “Mənim əsərlərim əzablarımlın, düşüncələrimin, sevgimin övladıdır. Onları bəsləyib ərəsəyə çatdıran ürəyimin qanıdır, istidir. “Bir tikə çörəy”in, “Dəyirmanada gedən yol”un mürəkkəbi ürəyimin qanı, gözümün yaşı olub. “Güllələnmiş heykəllərin fəryadı” erməni vandallığına, erməni vəhşiliyinə nifrətim coşub – daşması bəşəriyyəti erməni faşizmindən qorumağa çağırışdı. “Xəcalət” torpaqların, insan ləyaqətinin alçalmasının və alçaldılmasının xəcalətidir. “Dağlarda atılan güllə” romanım isə bəyliyin simvolu olan kişiliyin ən ağır məqamda yurdunu tərk etməyən, son nəfəsinə qədər düşmənlə mübarizə aparmağı bacaran insanlar haqqında həqiqətlərdir. Di gəl, onların arasında hansının daha çox sevdiyimi ayırd elə. Bu sualı cavabsız saxlamaq məsləhətdir”.

Əslində Hüseynbala Mirələmov suala çox ətraflı cavab verib. Hər bir əsərinin yerini ayrıca qeyd edərək onun hansı ağırlı-acılı hisslərdən doğulduğunu daha doğrusu, ruhun ehtiyacından doğulduğunu doğru – düzgün göstərib.

Daha Viktor Hüqonun məşhur “Səfillər” əsərində belə bir məqam var: “Vay o adamın halına ki, o yalnız bədəni, şəkli sevmişdir. Ölüm bunların hamısını onun əlindən alacaqdır. Çalışın ruhu sevin, siz onu yenə tapacaqsınız”.

Hüseynbala Mirələmovun yaradıcılığında ən böyük mənəvi varlıq insanın azad ruhudur. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Natəvan klubunda “Gəlinlik paltarı” romanının müzakirəsi zamanı professor Nizaməddin Şəmsizadə çox haqlı olaraq qeyd etdi ki, bəlkə Hüseynbala müəllimin ən çox sevdiyi və ən çox da halına acıdığı Fənayə surətidir. Bu qadın yazıçının azad ruhudur. Professor düz deyir. O, bunu hiss edərək deyir və mənim üçün hər hansı bir şeyi hiss etmək, onu bilməkdən üstündür. Təəssüflər olsun ki, istər tənqidçilər, istərsə də oxucular arasında hiss etmə qabiliyyətdən kəsad olanlar mövcudur. Bəzən biz yazıçının əsərində insanın azad ruhunu hiss etmədən, görmədən əsərin başqa yerlərindən yapışıyıq. Əsas məsələ isə qalır başqa bir tərəfdə. Bəzi ağzıgöyçəklər qeyd edir ki, Hüseynbala Mirələmov əsərlərini ənənəvi üslubda yazır. (Əslində bu, yaxşıdır, ancaq o bədbəxtlər elə başa düşür ki, bu, pis şeydir –Q.N.) guya dünya standartlarına (bu, nə deməkdir, bəlkə Avropa Şurasına-Q.N.) uyğun gəlmir. Əsər postmodernist deyil. Artıq dünya buna tərəf gedərkən bizim yazıçılar hələ də köhnə üslubda qalıblar. Məşhur qırğız yazıçısı, Hüseynbala Mirələmovun ən yaxın dostu Çingiz Aytmatov özü bu yaxınlarda qeyd edirdi ki, postmodernizm məni aldatdı. Dünyanın bir sıra böyük yazıçıları da bunu qeyd edirlər. Postmodernizm ədəbiyyatda bir keçid mərhələ ola bilər. Yazıçı mərhələnin (eksperimentin) içində ilişib qalırsa və 10 illərlə orada eşələnirsə, daha bu, nə yazıçı oldu?

Yazıçılıq öz əsərinə ürək verməkdir, onu ətə-qana doldurmaqdır. Balzak Qoria-“Ata”nı yazıb qurtarandan sonra yerə yıxılır. Şəxsi həkimi nəbzinə baxır, nəbzi dayanmışdır. Xidmətçi: o, ölüb? Elə bu zaman Balzak ayılır: “Ölən mən yox, Qoria-Atadır, - deyir.

Hüseynbala Mirələmov da obrazları yaşada, onları böyüdən, ətə-qana doldurun, onlara bəxt – tale verən, ömür verən və onların gələcək taleləri ilə maraqlanan yazıçıdır. Bu iş böyük zəhmət tələb edir. Ədəbi qəhrəmanları həyat insanına çevirmək üçün yazıçıya günlər, aylar hətta illər lazım gəlir. E.L.Zolyaya görə “Ən böyük həqiqət əməkdir. Həyatın bütün nəşəsi yaradıcılıqdadır. Yaratmaq ölümü öldürmək deməkdir”.

Burada söhbət əsl yaratmaqda gedir. “Gəlinlik paltarı” romanında (bu əsər haqqında ayrıca danışacağıq) Fənayə və Yusifcan nə qədər dolğun, həyati, real obrazlardır. Onların insan surəti kimi heç bir çatışmazlıqları yoxdur. Xarakter də var, mənəviyyət də orijinallıq da.

Bir məsələni xüsusilə qeyd etmək istərdim. Hüseynbala Mirələmovun bədii əsərlərinin əksəriyyəti kino senarisinə uyğundur. Kino üçün, səhnə üçün hazır materialdır. Müəyyən filmlər artıq var, ancaq gələcəkdə inanıram ki, sistemli şəkildə rejissorlar onun yaradıcılığına daha çox müraciət edəcəklər.

Bəzi oxucular bəzən elə anlayırlar ki, Hüseynbala Mirələmov ədəbiyyata yaxın zamanlarda gəlib. Gənclərimiz üçün bu, böyük bəladır, təkcə Hüseynbala Mirələmovla bağlı yox, onlar ümumiyyətlə, vaxtilə ədəbiyyatda ən çox gözə girənləri və yaxud partiya və hökumət (Kommunist partiyası – Q.N) təbliğ etdiyi yazıçıları oxuyublar. Öz başı ilə oxuyanlar, araşdırırlar təhlil və tədqiq edənlər təəssüflər olsun ki, həmişə azlıq təşkil edib. Bəzən də belə olur: Nisbətən yaşlı və ədəbi iqtidarda olan yazıçılar həm öz yaşlılarını, həm də gənc ədəbi nəslə məxsus (yaş cəhətcə) tənqidçiləri özlərinə tərəf çəkirlər. Xalq yazıçısı Elçin “Müasir ədəbi tənqidin problemləri” məqaləsində yazır ki, nədənsə cavan tənqidçilər də bizə müraciət edirlər. Şübhəsiz ki, ədəbi iqtidarda olan Elçindən bəhs etmək hər qələm sahibinin arzusudur. Daha Gəncədə yaşayan Qərib Mehdi, Altay Məmmədovdan yazmağı nə istisi, nə soyuğu. Təkcə Elçindən yazmaq yox, onun haqqında yazılanı çap etməyə ədəbi orqanlar və qəzetlər də çox həvəskardır. Hüseynbala Mirələmov yaradıcılığı da bu, psixoloji məqamların içində öz sakit və hay – küysüz ömrünü yaşayıb və hal – hazırda yaşamaqdadır. Hayır. Haysız -, heç kəsdən kömək ummadan öz daxili enerjisi ilə irəliləməkdir. Ona görə də onun yaradıcılığını şərti anaraq iki hissəyə bölmək olar:

60- cı illər dövrü və bir də müstəqillik dövrü (1990-2000-ci illər) köhnə sovet məkanında XX əsrin 2-ci yarısından sonra, Stalinin ölümü və Xuruşovun hakimiyyəti illərindən bütün sahələrdə olduğu kimi, ədəbiyyatda bir dönüş nöqtəsi əmələ gəldi. Məhz bu dövrü təhlil edərək mərhum gözəl tənqidçimiz Aydın Məmmədov deyirdi: “”Mən qəti şəkildə inanıram ki, 50-ci illərin sonu, 60-cı illərin əvvəllərində baş verən hadisələrin hadisələrə o qədər rezonansı olmuşdur ki, 60-cı illərin yeniləşməsi bütün ümumittifaq ədəbiyyatına təsir etmişdir. Və bu yeniləşmənin daxili təkanını bütün vaxtlarda, bütün zamanlarda olduğu kimi yenə də “yatmış vulkanın oyanması”,yəni uzun illər cəmiyyətin həyatını, adamların əxlaq və düşüncəsini bütəldirilmiş, “Təkallahlılığın” – şəxsiyyətə pərəstişin əsaslı surətdə tənqidi kimi mühüm ictimai hadisə təşkil etmişdir. Zarafat deyil, uzun illər adamların nəhəng bir dövlətin hər işinin tək bir adamın fəaliyyətinə bağlamağa vərmiş etmişdilər. Adamlar az qala günəşin doğub – batmasını, yazın – qışın vaxtında və necə gəlib – gəlməməsini də bu adamın dühası ilə bağlayırdılar. Stalinin müharibə illərindəki xidməti xüsusilə böyükdür. Lakin milyonlarla insanın canı və qanı bahasına əldə edilmiş qələbənin özünü belə tək onun

xidmətinə çevirmək meyillərini özü də cəmiyyətin uğradığı mənəvi durğunluğun çəkinmədən deyərdim, mənəvi iflicin təzahürü idi. Bu süslük, bu iflic o qədər dərinə işləmişdir ki, möhtəşəm sovet dövlətinin taleyi az qala bir adamın, milyonlarla zəhmətkeşin minlərlə partiya və dövlət xadiminin yox, tək bir şəxsin sağlığı, həyatda olub – olmaması ilə ölçülür”.

Ona görə bu misalı çəkirəm ki, o dövrün həm siyasi, həm də ədəbi mənzərəsi bu ammulada yerləşmişdi və bunun üçün 60- cı illər ədəbiyyatı başlayırdı. Bu dövrün bəzi əsərləri siyasi üstqurum daşıyaraq daha çox nəzəri diqqəti cəlb edirdi. Digər əsərlər isə müharibədən çıxmış yorğun, qorxaq və sadə və təmiz kənd adamlarının həyatını təsvir edirdi. Bu sadəliyin varlığında yeni dünya adamının içi, daxili – psixoloji aləmi formalaşdırdı. Bu obraz- adamın il rüşeymlərini yaradan Ə.Əylisli, Qərib Mehdi, Anar, H.Mirələmov, İ.Məlikzadə, Yusif Səmədoğlu, Elçin, İ. Hüseynov, S.Əhmədli və başqaları 60-cı illərin müstəqillik ab – havasını ilk qələm təcrübələrində, R.Rza şerinin forma və məzmun yeniliyi ilə, Bəxtiyar Vahabzadənin “Gülüstan” poemasında qoyulan ictimai- siyasi ovqatla yazılarını orijinal bir üsluba yönəldə bildilər. Bu dediyim fikirlər Hüseynbala Mirələmovun şərti olaraq ayırdığım iki yaradıcılıq dövrünün birincisinə aiddir. İkinci yaradıcılıq dövrü isə 90- cı illərdən başlayırdı. Burada da yazıçı xalqımızın başına gətirilən amansız müsibətləri, qəhrəman şəhid oğullarımızın mübarizə əzmini, erməni caynağında inildəyən torpaqlarımızın naləsini qələmə alır. Hüseynbala Mirələmov Qarabağın bədii tarixini orijinal bir şəkildə qələmə alan ustad bir yazıçımızdır. Bəzən ağzıgöycəklər deyir: “O bu cür əsərləri necə yazıb çatdırır. Həm məsul vəzifə və həm də ondan da məsul vəzifə yazıçılıq- ikisi bir yerdə necə yola gedir”. Əvvəla bunların ikisi də bir- birini tamamlayan proseslərdir. Necə deyərlər, birində iş gedəndə, o birində istirahət olur. Başqa bir məsələ, insan möcüzədir. Dahi bir rus yazıçısı (Təəssüf ki, adını unutmuşam) S. Rəhimovun “Şamo” əsərinin əlyazmasına baxaraq deyib ki, ancaq bu ağırlığı fil çəkə bilər. Yəni insan hələ qatları açılmamış sehrli bir kitabdır. Bir də ki, əsl sənətkarlar ilhamın yolunu gözləmir. Onlar ilhamı yazı masasında qarşılayırlar. Xalqda belə bir deyim var. İştah diş altındadır, əgər belədirsə, ilham da kağız şıqqıltısına gəlir. Bir dostum var, deyirəm nə yazmısan, deyir 2 aydır ilhamı gözləyirəm.

- Harda gözləyirsən?
- Elə harda gəldi.

Qardaş, ilham hər yerə gəlmir, ancaq o, yazı masasına, qələmə, kağıza düyünlənmiş alına gəlir. Hüseynbala Mirələmov həmişə öz ilhamını səhər saat 5- də, dan üzünə yaxın, yazı masasında qarşılayır. Mən deyərdim ki, dünyada bu zaman kəsiyi ən ilahi vaxtdır. Bir də yazıçı hər bir vaxt düşünür, yolda, işdə, yasda, toyda, əslində o düşünə- düşünə yazır. Dan üzünü isə düşüncələrini kağıza köçürür.

Hörmətli professorumuz N.Şəmsizadə AYB – də “Gəlinlik paltarı” romanının təqdimatı zamanı bir sarı simə də toxundu. Dedi: “Mən dəqiq bilirəm ki, bu əsərdə Yusifcan Hüseynbala Mirələmovun özüdür”. Heç kəs dinmədi, elə yazıçı da. Nə bilək, bəlkə də.

Hansısa bir riyaziyyat aliminin sözüdür: “Qəlbən şair olmayan, əsl riyaziyyatçı ola bilməz”. Şairlik bütün sənətlərin məcmusudur. Məşhur yazıçı Ç.Aytmatov zootexnikdir. Başqırd şairi Mustay Kərim onun haqqında demişdir ki, o, ədəbiyyata

qəflətən və həmişəlik gəlmişdir. N. Hikmət məşhur şair, rəssam, toxucu və dramaturq idi. İnsanın ən yüksək fəaliyyətinin zirvəsi şairlikdir. Bəlkə də əsgərlər şəhid olanda şair olurlar. Bəzi “cızma qaraçılar” Hüseynbala Mirələmov yaradıcılığından söhbət düşəndə onun mühəndis olduğunu dilə gətirirlər. Güzəl şairlərimiz Vahid Əziz, Dilsuz, Vaqif Bayatılı da texniki universitetdə təhsil almışlar. Faktlarla sübut etmək olar ki, çox vaxt qeyri- ixtisas sahibləri ədəbiyyatı, onun qayda – qanunlarını ixtisas sahiblərindən dəfələrlə yaxşı bilirlər və gözəl yaradıcılıq nümunələri ortaya qoyurlar.

Bu bədxahlar həmişə olub. R. Rza bunlar haqqında çox gözəl deyirdi:

Beləsinini tut ayağından
At dalına,
Ağzı hara düşə-düşə.

Hüseynbala Mirələmovun yaradıcılıq şəxsiyyətinə dərin hörmət bəslədiyim üçün bədxahlardan mənim də qabağıma çıxanı olur. O günü biri kənara çəkib (guya özünü kü bilir) köynəyimin düyməsini əli ilə oynada – oynada (guya bağlayır, qayğı göstərir) qohumsulana- qohumsulana mənə deyir ki, niyə “Gəlinlik paltarı” haqqında müsbət rəy yazmısan. Dedim, əsər xoşuma gəlir. İncidi, dedim sən əsəri oxumusan? Dedi, yox. Beləsinə nə deyəsən? Elə R.Rzanın yuxarıda misal gətirdiyim şerini təkrarlamaq yaxşı olar. Bir dəfə Anar müəllim danışdı: Vəzifəli bir şəxs mənə zəng eləyib gileylənə - gileylənə deyir ki, niyə filankəsi Yazıçılar Birliyinə üzv qəbul eləmirsiniz? Mən ondan soruşdum:

- O, bizə ərizə verib?
- Dedi yox.

Bu hadisə də eynən yuxarıdakına oxşayırdı.

S.Marşakın bir sözü var: “Öz əməyinə məhəbbət sərf etmiş adamların qarşılıqlı məhəbbət tələb etməyə haqqı var”. Qarabağımız, torpağımız, mənəviyyatımız haqqında gözəl əsərlər yazan Hüseynbala Mirələmovun da oxucu rəyinə, tənqidçi fikrinə, qələm dostunun dediyi hər hansı bir sözə mənəvi ehtiyac var. Hüseynbala Mirələmovun “Gəlinlik paltarı” romanı haqqında mənə “irad” tutan yaxın dostum yaxşı bilirdi ki, mən nə yazıramsa ürəklə, təmənnəsiz, ədəbi zövqümün fəvqündə dayanıb yazıram. O, yaxşı bilirdi ki, mən Ü.Hacıbəyovu, M.Cəlili, Ə.Haqqverdiyevi, S.Mümtazı, M. Müşfiqi, R. Rzanı, S. Vurğunu, H.Cavidini, M.S. Ordubadını, Şəhriyarı, M.Ə.Sabiri M.Hadini, Nizamini, Füzulini, Seyid Əzimi və bütövlükdə Azərbaycan klassik ədəbiyyatını, “Dədə Qorqud”, “Koroğlu”nu və digər dastanlarımızı, nağıllarımızı, eyni zamanda müasir ədəbiyyatımızın, 60,70,80,90-cı illərini, yaşlılarımın yaradıcılığını dönə - dönə oxumuşam, ağılim kəsəndən müasir ədəbi proseslə nəfəs almışam. O, yaxşı bilirdi ki, mən bütövlükdə Türk ədəbiyyatını N.Hikməti, O. Vəlini, Ə.Nesini az qala əzbər bilim. Və Tolstoyun “Hacı Murad”, V.Hüqonun “Səfillər”, H.Bicer Stoyunun “Tom dayının daxması”, E.I.Voyniçin “Ovad”, F.Kuperin “Ləpirçi”, “Sonuncu mogikan”, R.Cavanyolinin “Spartak”, Q.Quliyevin “Odu atma, Prometey”, Cek Londonun “Meksikalı”, E.Heminqueyinin “Əcəl zəngi”, Markesin “Gözlənilən bir qətlin tarixcəsi”, Moemin “Əyilməzlik”, Ç.Aytmatovun əksər əsərlərini və müasir dünya ədəbiyyatını dönə- dönə oxumuşam. Ədəbiyyatdan az-çox xəbərdar olan adam kimi

mən həmişə öz yazılarımda səmimi olmuşam, yalandan heç nə deməmişəm. Hüseynbala Mirələmovun ədəbi həqiqətini bu yaşım qədər az – çox formalaşan zövqümlə yüksək qiymətləndirmişəm. Mən bir şair kimi, adi oxucu kimi gördüyüm ədəbi həqiqətləri ürək açıqlığı ilə deməyə bilmərəm. Ola bilsin ki, ömür boyu dostlarının yazıları haqqında bir cümlə belə söz yazmayan, yəni özünü dostlarından üstün tutan adamlar bu vərdişlərindən qürür duyurlar. Nə yazıq ki, onlar bununla özlərini yaxşı hiss edirlər. Olsun. Elə bu yerdə yadıma Qətran Təbrizinin bir sözü düşür. “Ey ölüm, gəl həyat bizi öldürdü”.

Hüseynbala Mirələmov isə öz qələm dostları haqqında ürək genişliyi ilə danışır. Ürəyində paxıllıq hissi yoxdur. Üzü göy kimi aydın, ruh kimi təmizdir. Dünya ədəbiyyatını dərinləndirən bilir. Lap körpəliyindən ədəbiyyatın, sözün içindədir. Mətbuatda çalışıb. Böyük-küçük yeri biləndi. Hər bir kəs üçün qayğıkeş və doğmadır. Anarın, Elçinin, S.Əhmədovun, İ.Hüseynovun, Y.Səmədoğlunun, Ə.Əylislinin bir sözlə, Azərbaycan yazıçılarının hər birinin əsərlərini böyük diqqətlə oxuyur. Gündəlik mətbuatla tanış olur. Ən gənc bir imzanı da yaddaşına həkk edir. Heç kəsin qarısına deyir. Allah – Təalanın verdiyi bu ürək genişliyi, səxavəti, yaxşı deyilən hər bir şeyə sevinməyi, ürəyində paxıllıq hissini olmamağı onu heç vaxt xəstələnməyə qoymur. Balzak F.Kuperinin əsərlərindən bəhs edərək yazırdı: “Mən bu romanları oxuyanda heyranlıqdan qışqırmaq istəyirdim”.

Bu misalları ona görə gətirirəm ki, insan da əsərdir. Allah – Təalanın şah əsəri. Oxucu insanda ən yaxşı bir insanı oxuyanda, doğrudan da, heyranlıqdan qışqırmaq istəyir. Hüseynbala Mirələmov həmişə məni görəndə təbbəsümlə, böyük məmnunluqla deyir: “O müəlliməyə yazdığın şeiri bir də de”. Sanki mənim əhval – ruhiyyəmin, kefinin saz olmağını həmin şeirlə yoxlayır. Bu şeir həmişə onun yadındadır:

Niyə şagirdlərin duymurlar səni,
Gül kimi dərsində səs eləyirlər.
Mən sevən əllərə, mən sevən gözə,
Mən sevən ürəyə qəsd eləyirlər.

Ağzı yanımların yoxdu xəbəri
Mən sənə önündə lal dayanıram.
Dəftərə qırmızı düzəliş kimi,
Vərəq yanağında al dayanıram.

Adam tək dərşimi əzbərləyirəm,
Sevgi baxışına boylanmaq üçün.
Ömrümü, günümü qurban verərəm,
Şagird tək önündə dayanmaq üçün.

Vaxt axır, şagirdlər duymurlar səni,
Gör necə qıyırlar kövrək səsimə.
Hardan bilsinlər ki, həsrət qalmışam,
Qırx beş dəqiqənin bir dəqiqəsinə.

Səhvdi misalları, məsələləri,
Dərdimi artırıb yüz eləyirlər.
Ölürəm mən sənün üçündən ötrü,
Verdiyin beşlərə naz eləyirlər.

Təbaşir ləçəkli çiçək əllərin,
Lövhənin üzündə kəpənək olar.
Ağlımı çaşdırar göyçək əllərin,
Bir oğlan balanı bələmək olar.

Misra dodaqların yorular hərdən,
Saçların pırtdaşar, əllərin əsər.
Bir gözəl, bir göyçək oğlumuz olar,
Bu dəcəl qızların səsini kəsər.

Niyə şagirdlərin duymurlar səni,
Gül kimi dərsində səs eləyirlər,
Mən sevən əllərə, mən sevən gözə,
Mən sevən ürəyə qəsd eləyirlər.”

SEVGİ KRALİÇASI FƏNAYƏ ÜÇÜN AĞI

Görkəmli yazığımız Hüseynbala Mirələovun ilk qələm təcrübəsindən, “Gəlinlik paltarı” romanına qədər irili, xırdalı bütün əsərlərində, müsahibələrində milli-mənəvi əxlaqi dəyərlər həmişə əsas yer tutub. Qarabağ mövzusunda yazdığı əsərlərində, ölkəmizin teatrları tərəfindən müvəffəqiyyətlə səhnələşdirilmiş dramlarında və esselərində mənəvi saflıq, vicdani təmizlik həmişə onun yaradıcılığının nüvəsini təşkil edib.

Eroziyaya uğramış cəmiyyətin mənəviyyata doğru uzanmış hədə barmaqları qarşısında yalnız milli kökə, adət-ənənələrə söykənmiş mənəvi varlığın saflığı davam gətirə bilər. Hüseynbala Mirələmov son dövr ədəbiyyatımızda məhz bu mövzuda qələmə aldığı əsərləri ilə başqalarından seçilir. Bir növ sənət adamlarına ədəbi siyasi ictimaiyyətə həyacan signalı verir. Məncə, bu, vaxtında çalınmış həyacan təbilidir. Həm mənəviyyatımız, həm cəmiyyətimiz, həm də dövlətçiliyimiz üçün mühüm olan mənəvi saflığın qorunması, milli əxlaqi dəyərlərin uca tutulması “Gəlinlik paltarı” romanının əsas ideyasını təşkil edir.

İlk dəfə bu kitabı əlimə alanda əsərin adı mənə çox qəribə gəldi, çünki indi əsərlərinə çoxmərtəbəli adlar qoymaq, alt və üst mənalar ifadə edən idiomatik mücərrəd

adlar seçmək bəzi yazıçılar üçün çox dəbdədir. Yaxşı yadımdadır ki, gözəl şairimiz Əli Kərimin “Seçilmiş əsərlər”ini 1-ci şerlərini 80-ci illərdən ta bu yaxınlara kimi vərəqlədikcə həmişə onun “ZAQSDa” şerinin üstündə dayanır və adına baxan kimi tezəcə də vərəqi çevirərdim. İnanmazdım ki, bu adda gözəl şer yazıla bilər. Zaman keçdi, bir az yaşa doldum, az-çox yaşadığım həyatı qavradım, həmin şeri oxumaq üçün Allah, zaman mənə vaxt və baxt verdi və gördüm ki, “Zaqıda” şeri Əli Kərimin ən gözəl şeri imiş. “Gəlinlik paltarı” da ilk anda mənə o cür təsir bağışlasa da oxuyub qurtardıqdan sonra bu adın daşdığı leksik mənə gözümdə tamamilə dəyişdi, adı predmetdən mənəviyyat simvoluna çevrildi.

Romanın əvvəlindən sonuna kimi “Gəlinlik paltarı” işıq kimi düşür, hadisələri, bütün personajların xarakterini işıqlandırır. Əsərin əsas ideyası da elə buradan doğur. Gəlinlik paltarı geyinməyən qızlar heç vaxt xoşbəxt ola bilməzlər. Əsərdə nişan, toy mərasimi, gəlinlik paltarı, gəlinin ayağı altında boşqabın sındırılması və s. milli adət - ənənələr xalq təfəkkürünün və təcrübəsinin təzahürü kimi açıqlanır və hadisələrin təbii axını ilə oxucunun nəzərinə çatdırılır ki, bu xalq universitetindən hamı dərslər almalıdır. Əsərdə Sərraf, Sadiqə, Həyat xala, Faiq, Zaur, Zahir, Haris, Qadir, Rahibə, Fənayə, Zinayə və s. sürətlər bəzən adlarının daşdığı mənə yaşam tərziləri ilə uyğun gəlsə də, bəzilərinə isə bunun əksini təşkil edir. Məsələn, Sərraf – düzlük, Sədiqə - vəfalılıq, Həyat xala – həyatı dərindən bilən, Rahibə - dindar, Fənayə - həyatını fənayə verən səciyyəsinə daşıyarsa, Qadir surəti isə öz gücünü insan mənəviyyatının tam əksinə yönəldir. Bu cür çox şaxəlilik əsərə yeni bir çeşid, rəngarənglik gətirir. Əsər haqqında bəzən tənqidçilərin dedikləri ilə (Əsəd Cahangir red. Q.N) öz yozumum arasında müəyyən fərqlər də görməkdəyəm. Əsərin baş qəhrəmanı müasir ədəbiyyatımızda öz yeni həyatını və heç kəsə bənzəməyən dünyasını yaşayan Fənayə surəti nə Təhminədir, nə də Səriyyə, Fənayə orijinal bir obraz olaraq insanın daxili dünyasını xüsusən onun ruhunun, (N.Şəmsizadə red. Q.N) azadlığının təzahürü kimi həyatın, cəmiyyətin qoynuna atılır. Həyat, cəmiyyət isə çirkəblə doludur. Şübhəsiz ki, Fənayənin qanadları bu çirkəbə bulanmalı idi.

Romanın əvvəlində Sərrafla Sadiqənin toy məclisi təsvir edilir. Sadiqənin əyninə geydiyi gəlinlik paltarı hamının, xüsusən ailə qurmaq istəyən gənc qızların daxilində həm təəssüf, həm də həsrət çalarlarını oyadır. Əsərdə təzə qurulan bu ailənin inkişafı, dinamikası göstərilir, kim bilir, Sadiqə ilə Sərraf xoşbəxt olacaqdımı? Bəlkə onların da ailəsi dağılacaqdı? Nədənsə tənqidçilərimizin əksəriyyəti ən çox nəzər diqqəti bu xoşbəxt ailəyə yönəldərək bunu milli adət- ənənələrin qorunması kimi qiymətləndirir, Fənayəni isə “ayağı sürüşkən” adlandırırlar. Əsərə bu cür sitixiyə ilə baxmaq əsasən sosrealizm metodu çərcivəsindən gənc sovet ailəsinə ənənəvi bir baxış kimi görünür. Məncə, bu düzgün deyil. Hüseynbala Mirələmovun yazıb ortaya qoyduğu bu maraqlı əsər hər tənqidçi və hər oxucu tərəfindən müxtəlif cür yozula bilər. Məhz bu əsər haqqında müxtəlif cür yozumlar romanın orijinal və dərin, bədii və həyatı olduğunu göstərən faktdır. Doğrudan da, ailə qurmaq, hansısa bir qızın kiminsə evində pasport qeydiyyatında olması hələ xoşbəxtlik sayıla bilməz. Bu gün ailə qurmaq çox asanlaşmış: ata-ananın, valideynlərin sınaq imtahanından çıxmayan gənclər 2-3 gün ərzində çox asanlıqla ailə qururlar. Məgər bu xoşbəxtliyin əsası ola bilərmi? Bu gün iki gənc üçün çalınan vağzal görsən həyatın amansız sınağından çıxma biləcəkmiz? Bəlkə də Sərrafın

və Sadiqənin qurduğu ailə də bu amansızlığa dözə bilməyəcək. Bəzən elə olur ki, ailə quran insanların əksəriyyətinin həyat, dünya, sevgi haqqında böyük düşüncələri olur. Onların çox kiçik ailə maraqları birləşdirir. Və beləliklə, bu kiçik maraqlar üzərində gənclər uzun müddət həyatlarını bir –birinə bağlayırlar.

Bəzən də elə olur ki, ailə quran, evi- eşi, arvadı-uşağı olan bir insanın mənəviyyatında elə bir qüsür tapılır ki, ona nifrət etməyə bilmirsən, məsələn, bəzən yaxşı ailəsi olan bir kişi vətən xaini də ola bilər. Ona görə də milli mənəvi əxlaqı dəyərləri, adət-ənənələri, təkcə ailə bağlamaq azdı, söhbət mənəviyyatdan, için bütövlüyü və tamlığından, onn xarakterindən gedir. Bu cür insan olan Fənayə özünü, daxili aləmini sovet psixologiyası əsasında qurulmuş ailəyə qarşı qoyur. Fənayə daxilən zəngindir, onun böyük sevgisi və romantikası vardır, şerləri oxucular tərəfindən böyük məhəbbətlə sevilir. Bəlkə də onun vəfası, etibarını qat-qat Sadiqənin sevgisindən üstündür. O, heç vaxt sevgisinə xəyanət edə bilməz. Necə ki, eləmir.

O, “Ay işığı” jurnalının baş redaktoru Sahib Əkbərlinin həmişə bəzi gənc şairələrə “daraşan” və qana batmış caynağından özünü qoruya bilir. Mən deyərdim ki, Fənayədə də milli mənəvi əxlaqı dəyərlər çox güclüdür. O, öz hisslərini ailəyə qarşı qoyur. O ailəyə ki, cılız, kiçik hisslər, maddi maraqlar üzərində qurulub, Bəzi tənqidçilər Fənayə surətini təhlil edərkən onu ailədən uzaq (Arif Əmrahoglu red Q.N.) yüngül həyat keçirən bir qadın kimi xarakterizə edirlər. Əlbəttə, bu, belə deyildir. Əslində Fənayə təkcə ailəyə qarşı yox, cəmiyyətin özünə qarşı qoyulmuş insanın azad ruhudur. Onun qarşısına Haris kimi əclaf yox, kişi qeyrətli bir insan çıxsaydı o da əyninə gəlinlik paltarını geyinəcəkdi. Ona gəlinlik paltarını geyindirən, əsl insan və kişi yoxdur. O, doğulmayıbsa, buna Fənayə neyləsin? Oxucu fikirləşir ki, Fənayə Harisi yox, qəzet satan, müharibə əlili Fədaini sevə bilərdi. Düzdü, bu düşünülmüş əxlaqdı. Fənayə Allahın ona verdiyi sevgiyə əks gedə bilmir, Fədainin sevməyə özündə güc tapmır, nəticədə o, daim Fədaini xəyalında canlandırır, onu unutmur. Bu da onun yüksək mənəvi əxlaqı keyfiyyətlərindən xəbər verir. Əsərin əvvəlində Fədai ona tez-tez xatırladır: “Ayaqlarını ehtiyatla at, birdən minaya toxuna bilər” bu, didaktikadır, yəni həyatda qazanılmış təcrübədir, içdən, Allahdan gələn xəbərdarlıq deyil.

Düzdür, Fənayə hər iki mənə da üzüyünün qaşını itirir. Haris ona nə qədər daş-qaş alsada, bu itkini əvəz edə bilməz. Ancaq bununla belə Fənayə əxlaqsız deyil, o, yüksək mənəviyyat sahibidir. O, əxlaqsız olsaydı, gəlinlik paltarlarının “mənə əlinizi toxundurmayın” sədasını eşitməzdi. Əgər elədirsə, demək, onun idrak dünyasının qapısı açıqdı. Əgər o, avtomobil qəzasında ölmürsə, demək, təmizdir. Əgər o, özünü minarədən atıb, Allah dərghahına qovuşursa, demək, yüksək mənəviyyat sahibidir.

Mənəvi ekologiyanın erroziyaya uğradığı bir zamanda Hüseynbala Mirələmov bu əsərlə həm bir vətəndaş, həm də bir yazıçı kimi insanlığı mənəviyyatın qorunmasına çağırır. Qarabağ mövzusunda yazdığı əsərlərində “Qarabağa gedən ordumuzun birinci sırasında dayandığı kimi ” mənəvi ekoloji məsələlərə həsr olunmuş bu əsərlə yenə də birinci səsini çıxaran o, oldu. Mətbuatda və televiziya qadın alveri ilə ara – sıra xəbərlər verilsə də, bədii ədəbiyyatda bu məsələni köklü şəkildə Hüseynbala Mirələmov həm həyatı, həm də bədii estetik şəkildə ortaya qoydu.

Həm keçmiş sovet, partiya orqanlarında çalışan, həm də qadın alveri ilə məşğul olan insanlar: Haris və Qadir xeyli varlanmışlar. Amma bu var- dövlətin mayası

mənəvi dayaqları namussuzluq üzərində qurulduğundan tezliklə həmin adamların məhvi ilə nəticələnir. Əsərdə əxlaqi məsələlər, “Satir” restoranında baş verən hadisələr Azərbaycan qızlarının xarici ölkələrə daşınması və s. bütün bunlar hamımızın yaşadığı cəmiyyətdə baş verir, nəticədə içimizdə vicdani hisslərin baş qaldırılmasına səbəb olur. Bax, budur müəllifin əsas qələbəsi!

“Ay işığı” jurnalının baş redaktoru Sahib Əkbərli müasir ədəbi ictimaiyyətimiz üçün çox xarakterik və tipik bir obrazdır. Onun iç üzünü Fənyə asanlıqla açır.

Əsərin oxucuya verdiyi əsas stimullardan biri də odur ki, saxtakarlıq, fahişəlik üzərində qurulan həyat davam edə bilməz. Harisin avtomobil qəzasında ölməsi bunun nəticəsidir. Fənyənin anası Zinayə də vaxtilə öz üzüyünün qaşını itirmişdi və Qədərə xəyanət etmişdir. Adətən deyirlər, ot kökü üstə bitər. Ancaq mən Fənyənin faciəsini anasından gəlmə hesab eləmirəm. Fənyənin damarında erməni qanı axsa da (Fənyənin anası ermənidir) o, iri həriflərlə yazılan, ürəyinin hökmü ilə addımlayan böyük insandır. “Dünyanın əşrəfi olan” bu insanı həyat amansızcasına cəzalandırır. Necə ki, Xəzərin sahilində öz dəstəsindən ayrılıb mazuta bulanmış bir durna kimi. Fənyə öz dəstəsindən ayrılıb müqəddəs sevgisinə qovuşmaq istəyirdi. Görünür, bu sevgi insana asanlıqla verilmir. Fənyə öz ruhunu cəmiyyətə tabe etmir. Özünü minarədən ataraq ruhunu cəmiyyətdən xilas edir. Əsərdə böyük ustalılıqla işlənmiş əsas surətlərdən biri də Yusifcandır. Ədəbi-bədii estetik dəyərlərlə yaşayan, həyata yalnız ürəyinin gözü ilə baxan Yusifcan yalnız Fənyəni duya bilir. Həyatı qəlbinin rəngləri və ritmi ilə bəzəyən Yusifcan da sanki bu dünya üçün yaranmayıb, onu da cəmiyyətin amansız qanunları əzir, öz romantikasında dünyagörüşündə və sevgisində böyük olan Yusifcan öz fiziki varlığını mövcud cəmiyyətə təslim edərək, ruhunu xilas edir. Əsərin ən maraqlı yerlərindən biri də Zinayənin öz qızı Fənyənin dalınca xəstəxanaya gəlməsidir. Fənyə ağır yaralanıb. Elə bu zaman Zinayənin gözləri divardan asılmış və əsil kişiyyə oxşayan saqqalı bir şəkildə sataşar. O, dar macalda ciddi – cəhdlə həmin kişinin kim olduğunu soruşur. Tibb bacısı yorğun və üzgün halda cavab verir ki, deyəsən, bu xəstəxanayı tikdirənin şəkli dir.

Romanda bütün surətlərin öz içi, daxili, psixoloji aləmi və xarakteristikası vardır dialoqlar həyatı və səmimidir. Həmçinin əsərdə obrazların hərəkət və davranışından əlavə, yazıçının mövcud həyat şəraitinə fəal müdaxiləsi də özünü göstərir. Məsələn, vaxtı ilə Zeynalabdin Tağıyevin Bakıya çəkdiyi şollar suyunu Sulu təpədə xarici təşkilatlar kauçuk qablara doldurub millətimizə satmasını müəllif ürək ağrısıyla qeyd edir. Bu cür müdaxilələr əsərin əsas sujet xəttinə yeni bir orjinallıq gətirir və beləliklə, əsərdə müasirlik canlı həyat obrozları ilə üzümüzə qabarmaqdadır. Fikrimin sonunda mən əsərin müasir dövrümüz, ədəbiyyatımız üçün, gənclərimizin ideyası- siyasi tərbiyəsində mühüm rol oynayacaq bir əsər hesab edirəm və inanıram ki, bu əsər ziyalılarımızın, bir sözlə, hər birimizin ürəyinə girərək bizi ayağa qaldıracaq, milli-mənəvi saflığın qorunması yolunda cəmiyyətimizdə mühüm işlər görəcəkdir.

P.S.Bu günlərdə Yeni Yazarlar Və Sənətçilər Qurumu tərəfindən keçirilən Bakı Kitab Bayramında yazıçı Hüseynbala Mirələmovun “Gəlinlik paltar” romanı ictimai-mənəvi, psixoloji, əxlaqi problemləri, cəmiyyətimizin ağırlı məsələlərini ədəbiyyata gətirdiyinə, eyni zamanda çağdaş Azərbaycan nəsrinin inkişafına verdiyi töhfəyə görə 2004-cü ilin “Lirik – psixoloji kitabı” adına layiq görülmüşdür.

“İÇƏRİSİ HƏSƏD VƏ PAXILLIQLA
DOLU ADAMLAR YAXŞI ƏSƏR
YAZA BİLMƏZLƏR”

Tanınmış yazıçı Hüseynbala Mirələmovla müsahibə

(O vaxt həyatın hər anı bir roman idi. İndi bədxahların mənə münasibəti qonşunun iki gözü çıxsın deyə öz gözünün birini çıxartdıran adamın rəvayətinə oxşayır)

- Hüseynbala müəllim, nə var, nə yox; Ədəbiyyat aləmində özünüzü necə hiss edirsiniz? Nə düşünürsünüz? Ümumiyyətlə, ədəbiyyat əhvalınız necədir?

- Ədəbiyyat əhvalım çox yaxşıdır. Çox nikbinəm. Yeni əsərlər oxuyuram. Moskvadan maraqlı kitablar almışam. Onları oxumaqla məşğulam. Dövrü mətbuatı izləyirəm. Ulduz jurnalının 5-6 –cı saylarında “Cavad xanın son döyüşü” əsərim çap olunmalıdır, artıq jurnalın 5-ci sayı oxucuların ixtiyarındadır. Ötən il Azərbaycan jurnalının 7-8 –ci saylarında “Dağlardan atılan güllə” romanımın 1-ci kitabı çap olundu. Bu ildə həmin romanın 2-ci kitabı jurnalın 7-8 – saylarında çap olunacaq. Yeni-yeni əsərlər yazıram. Bu il Moskvada “Molodiya qvardiya” nəşriyyatı tərəfindən “Görkəmli adamların həyatı” seriyasından “Heydər Əliyev” publisistik kitabım çapdan çıxmışdır. Bu kitab çıxanda, yəni onun ilk nüsxəsini görəndə sevindiymdən kövrəldim. Görürsən ki, ədəbiyyat əhvalım çox yaxşıdır.

- Dövrü mətbuatda verilən xəbərlərə görə sizin böyük Qırğız yazıçısı, dünya ədəbiyyatının karifeyi Çingiz Aytmatovla isti ədəbi əlaqələriniz mövcuddur. Xahiş edirəm bu barədə?

- Mən gözəl yazıçı, ictimai xadim, türk dünyasının və dünya ədəbiyyatının böyük siması, canlı klassiki Çingiz Aytmatovu çox sevirəm. 60- cı illər idi, orta məktəbdə oxuyurdum. Onun jurnalda “Cəmilə”si çap olunmuşdu. İnanın, acgözlüklə oxudum həmin əsəri, mənim üçün dünyada bu əsərlə C.Aytmatov səhifəsi açıldı. Onun bütün əsərlərini, publisistikasını, müsahibələrini, məktublarını dönə- dönə oxumuşam. Keçən il “Tobro kasandra” əsərini oxudum. Bizim dilə tərcüməsi gərək ki, “damğa” deməkdir. Bu əsər dərin fəlsəfi, kosmopolit, olduqca müasir, yüksək intellektə malik bir əsərdir. Onu hər oxucu başa düşə bilməz. Yalnız yüksək oxucu mədəniyyətinə malik olan adamlar bu əsəri dərk eləyə bilirlər. Görüşlərimizin birində Ç.Aytmatov çap olunmuş hekayələrindən birini avtoqrafla mənə hədiyyə verdi. “Öldürməli, öldürməməli” adlanan həmin hekayəni “525 – ci qəzet”də, “Ədəbiyyat qəzeti”ndə, “Bakinski raboçi”də çap etdirdim. İnanın, həmin hekayə Azərbaycanda böyük əks – səda doğurdu. Mən vaxtilə ona “Xəcalət” kitabımın rus variantını vermişdim. Əsər onun çox xoşuna gəldi. Ancaq diplomatik işdə olduğuna görə rəsmi fikrini bildirmədi. Bu, ermənistanın işinə qarışmaq kimi çıxırdı. Beynəlxalq normalarda hazırlanmış protokollarda, bu barədə xüsusi qayda var. C.Aytmatov şifahi olaraq “Xəcalət” kitabı haqqında çox gözəl fikirlər söylədi. Bu yaxınlarda “Heydər Əliyev” kitabımı da ona

göndərdim. Onu da deyim ki, Çingiz Aytmatovun Bakı səfəri gözlənilir. Gəlsin, ədəbiyyata dair onunla yeni söhbətlər edəcəyik. İnşallah.

- Siz ədəbiyyatda bədii bir obraz kimi H.Əliyevin heykəlini qoymusunuz?

- Heydər Əliyev nəinki mənim, bütüm ziyalıların, ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin, hamının həyatında mühüm rol oynayıb. “Xəcalət” əsərimdə də mənə elə gəlir ki, ədəbiyyatda ilk dəfə olaraq H.Əliyevin bədii obrazını mən yaratmışam. Həmin əsəri Heydər Əliyev oxumuşdu, əsər haqqında çox gözəl fikirlər söyləmişdi. Bu, mənim həyatımın ən gözəl səhifəsidir. Bu yaxınlarda “Molodaya qvardiya” nəşriyyatında tanınmış rus yazıçısı və publisisti V.Andriyanovla birgə yazdığımız “Heydər Əliyev ” kitabı çap olundu. Bayaq dedim bunu. Biz bu kitabda H.Əliyevin həyatının müəyyən məqamlarını, hiss və həyəcanlarını, psixoloji vəziyyətini böyük məhəbbətlə qələmə almışdıq. Çox qorxurdum. Qorxurdum ki, birdən yaratdığımız əsər Heydər Əliyev şəxsiyyətinə layiq olmasın, onun dünya şöhrəti qarşısında zəif görünsün. Şükür Allaha ki, hər şey yaxşı oldu. Böyük maniələr də vardı. Hamısı dəf olundu. Kitab böyük tirajla nəfis şəkildə çap edildi. Sevincimizin həddi – hüdudu yox idi. Qəlbimizi fəxarət hissi bürümüşdü. Moskva kimi bir yerdə, “Molodaya qvardiya” kimi dünya şöhrətli bir nəşriyyatda, korifeylərdən ibarət olan redaksiya heyətindən rəy alıb həmin əsəri çap etdirmək, qeyri – təvazökar olmasın, böyük qəhrəmanlıqdır.

- Professor N.Cəfərov “Gəlinlik paltarı” romanına yazdığı öz sözdə deyir ki, Hüseynbala Mirələmov 60-cı illərdə öz sözünü dedi. Mən bura bir cümlə də əlavə etmək istərdim: Hüseynbala Mirələmov bütün ədəbi onilliklərdə öz sözünü deyib. Bu onilliklərin hansında özünüzü sərbəst, xoşbəxt hiss etmişiniz?

- İlk hekayəm- “Bir tikə çörək” 1961-ci ildə çap olunub. 7-ci sinifdə oxuyurdum. Bu, mənim üçün uçuş nöqtəsi oldu. Bu illərdə daha sərbəst olmuşam. 1988-1994 – ci illərdə məsul vəzifələrdə işlədiyimdən bir az yazıdan uzaqlaşmışdım. Onu da tam yox. Düşünmüşəm, xəyalımda yaratmışam, qurmuşam. Amma yazmaq imkanım məhdudlaşıb. Bir haşiyə çıxım: Lənkəranda, evimizdə böyük bir kitabxanam var. Ələkbər Kazımovski mənim haqqımda film çəkir. Lənkərana gəlmişdi. Orada kitabxanada gözəl, qəşəng bir sandıq gördü. Dedi bu sandıq nədi? Dedim sandıq ədəbiyyatı eşitmisən? Bax, bu, mənim sandıq ədəbiyyatımdı. Başqa cür çıxmasın sandıq ədəbiyyatımdı. Başqa cür çıxmasın sandıq ağızına qədər çap olunmamış əlyazmalarımın doludur. Onların hamısı mənim sərbəst olduğum vaxtlarda gəncliyimin məhsuludur. Onda hər anım bir hekayə mövzusu idi. O vaxt həyatın hər anı bir roman idi. İndi paxıl adamlar deyir ki, Hüseynbala Mirələmov haradan vaxt tapır, bu qədər əsərləri yazmağa. Bax, bu sandığı onlara göstərmək lazımdır. Mən yazı rejimim haqqında dəfələrlə demişəm: Səhərə yaxın saat 5-dən 8-ə kimi işləyirəm. Səhər çağı sanki Böyük Tanrıya nüfuz etmək vaxtıdır. Mən əsərlərimi həmişə bu vaxt yazmışam.

- Dünyanın ən sevimli, mözüzəli vaxtı, səhər doğulur.

- Bəli, mən o vaxtlar Allahla üz –üzə oluram. Bu üç saat mənə bəs eləyir. Hələ artıq da qalır. Aça bilmədiyim düyünləri, həyat inteqrallarını mən bu vaxt açırım. Bu sirli səriştəni mənə Allah göndərir. Çox sərbəst işləyirəm bu vaxtlar. Yaxın dostum Çingiz Aytmatovda da belədir. Onun lap gənclik illərində “İzvestiya”da gedən bir müsahibəsini oxumuşdum. O da səhər saat 5-dən 8-ə kimi işləyirdi. Bu yaxınlarda görüşərkən xatırlatdım ona. O da təsdiqlədi. Dedi, gecə saat 3-də yatsam da, yenə özümdən asılı olmayaraq, saat 5-də yuxudan oyanıram. Demək, yazıçının səhəri bu vaxt açılır. Mənim yaradıcılıq laboratoriyam belə işləyir. Amma bədxahlarım bəzi qəzetlərdə ağızlarına gələni yazırlar. Mən gözəl bir bədii əsər oxuyanda onun yaxşı tərəfini fikirləşirəm. Ağıma gəlmir ki, deyəm o, yazıçı bunu nə vaxt yazıb, vaxtı hardan tapıb? Qardaş, bu, mənim nəyimə lazımdı? İndi mənim haqqımda danışan o bədxahlar deyirəm ki, qardaş, sənə nə borcuna nə vaxt yazmışam, lap 20 il bundan qabaq yazmışam, sənə nə? Sən bu əsərin bədii tərəfini fikirləş. Kişi kimi sözünü de. Daha daldada qeybətçil arvadlar kimi danışma. Daldada gizlənib arvad kimi danışanlara demək istəyirəm ki, gəlsinlər dialoqa girək, lap dəyirmi bir masa ətrafında oturaq, söhbət eləyək, dünya ədəbiyyatından, bu günün ədəbiyyatından danışaq. Yaxşı yazıçı insan psixologiyasını sərrast təyin etməlidir. Mənə 5 nəfər göstərin, onlarla 5 dəqiqə dialoqdan sonra onların hansı sənətin sahibi olduqlarını deyim.

- İndiyə kimi şeir yazmamısınız?

- Yox yazmamışam, amma şeiri çox sevirəm.

- “İzlər” hekayəsi başdan – ayağa şerdir.

- İnanın ki, o hekayəni mən X sinifdə yazmışam. 1965- ci ildə. 1967- ci ildə həmin hekayə “Ulduz” jurnalında çap olundu. Onda çap olunmaq çətin idi. Düz 1 il növbə gözlədim. O vaxt çox hekayələrim vardı: “Məhəbbət və üzük”, “Turbsatan oğlan,” “Bəyqulu Xanquliyev” və s. Buna nə deyirsiniz? Gedin, baxın o illərin “Leninçi”, “Azərbaycan pioneri” qəzetlərinə orta məktəbdə oxuyarkən nə qədər hekayələrim çap olunub orda. Sonra ali məktəbə daxil oldum. Mən politexnik İnstitutunun inşaat, Dilsuz avtomatika, Vahid Əziz isə elektrotexnika fakültəsində oxuyurduq. İnstitutun qəzetini biz çıxarırdıq.

- “Simuzər” hekayəsində məni heyretləndirən bir “kəsik” sözü var! Xalqın içindən gələn sözdü.

- Hə, el arasında bu söz işlənir. Rəhmətlik anam deyirdi ki, oğlanlar yola gedər, qızlardan müğayət olun, qızlar kəsikdi.

- Mənim də anam elə deyirdi. Siz xalqın dilini yaxşı bilirsiniz.

- Mən həmişə xalqın içindəyəm. Onların danışığını sevirəm, xalqın minillik tarixi mənim üçün dil xəzinəsidir, unudulmuş, yaddaşdan silinən sözləri ədəbiyyata gətirirəm. Bədii əsərin gözəlliyi canlı xalq danışığı dilində olmağındadır.

- Siz Rusiyada çörək pulu qazananları, adətən əsərlərinizdə cəzalandırırsınız. Niyə?

- Bir çoxlarını cəzalandırıram, ona görə yox ki, Rusiyada işləyirlər. Ona görə ki, min bir əziyyətlə qazandıqlarını küçə fahişələrinə xərcləyirlər. Bir də Moskvada bir mağazan olmaqdan, öz kəndində bir dəyirmanın olmağı daha yaxşıdır. Dəyirməndə qazanılan çörək daha bərəkətlidir. Mən “Dəyirmanı gedən yol” hekayəsində bunu vermişəm. “Oğlu fotoqrafla anasının dəyirmanı baxan gözlərini çəkirdi, onun arzularını

çəkirdi” və s. “Zurnaçı Behbud” hekayəsi də belədir. Kənddən Bakı şəhərinə gəlib ki, pul qazanıb özünə toy eləsin. Amma düyü satıb qazandığı pulları fahişələrə xərcləyir.

- Hekayələrinizdə bir çox ədəbi qəhrəmanların ömürlüyündə xeyirin, şərin mübarizəsi var. Məs. bir insanın ömrünü əvvəli xeyirdisə, sonu gedib şərə çıxır və yaxud əksinə. “Qara xal”, “Son arzu” və “Vıcdanın cəzası” hekayələrinizdə bu çox qabarıqdı.

- Həyatda bütün insanlar belədir. Mən də o insanları həyatdan götürmüşəm. Onların həyatlarında gedən xeyir, şər müharizəsini həmişə xeyirin təntənəsi ilə bitirmişəm.

- Çingiz Aytmatov aqronomdu...

- Zootexnik.

- Hə, zootexnik. Mən həyat təcrübəmdən bilirəm ki, həmişə qeyri – ixtisas sahibləri ədəbiyyatda böyük zirvələr fəth edirlər. Məsələn, Siz, Ç. Aytmatov, Dilsuz, Vahid Əziz, Vaqif Bayatlı, yüzlərlə belə misallar çəkmək olar ki, onlar texniki institutları bitiriblər.

- Heç bir akademiya, universitet şer yazmağı öyrətmir. Bu gedən, ana südündən gəlmə bir şeydi. Dostayevksi, Çexov, Tolstoy başqa ixtisas sahibləridir. Amma onların ədəbiyyatda tutduqları yerə bax. İstedad və zəhmət birləşəndə gözəl əsərlər yaranır.

- AYB – də keçirilən “Gəlinlik paltarı” romanının müzakirəsində hörmətli professorumuz N.Şəmsizadə dedi: “Mən inanıram ki, Hüseynbala müəllimin ən çox sevdiyi surət Fənayədir. Bu, düzdürmü?”

- Tamamilə doğrudur. Sağ olsun. Düz tutub. Bu obraz haqqında yüzlərlə məqalə yazılıb. Siz də yazmışınız. Əksəriyyəti Fənayəni milli adət- ənənələrə xor baxan, yüngül həyat tərzini keçirən bir surət kimi xarakterizə edir. Amma Fənayə belə deyil. O, öz məhəbbəti uğrunda mübarizə aparan, azadlığı sevən ideal bir qadındır. Onu nə pul, nə var – dövlət, heç nə maraqlandırmır. Sadəcə onun məhəbbətinə sahib duran ideal bir kişi yoxdur.

Çingiz Tofiqoğlu – Qəşəm, istəyirəm söhbətə müdaxilə edim. Bu yaxınlarda Lənkəranda keçirilən görüşdə bir Universitet tələbəsi Hüseynbala müəllimə sual verdi ki, siz Fənayəni öldürməyə bilərdinizmi? Hüseynbala müəllim dedi ki, bu mümkün deyildi.

Bəli, Çingiz çox doğru deyir. Cavab verdim ki, mən onu öldürməklə ölümsüzlüyə qovuşdurdum. O, sağ qalsaydı, çoxlarının gözündə pis qız olardı.

- Yusifcan obrazının sizlə əlaqəsi varmı?

- Şəxsən mənə?

- Hə.

- Yox, burada hamı var, sən, mən, o. Bütün sevdalı, duyğulu, istedadlı adamlardan nəsə var. Həyatda xoşbəxtlik ünvanını tapmayanların ümumiləşmiş obrazıdır Yusifcan. Fənayəni daha güclü göstərməkdən ötrü Yusifcan bir fondur. Bu fon Fənayə obrazını daha da qüvvətləndirir.

- “Dəyirmanı gedən yol”, “Sonuncu tikə”, “Qayada çiçək” hekayələriniz dərslikdə salınmalıdır.

- Çox şad olardım. Məni keçmişə qaytardınız. Mən onda bir həftəyə bir hekayə yazırdım. “Sonuncu tikə” “Azərbaycan pioneri”ndə çap olunmuşdu. (Bir az

fikirləşəndən sonra) “Sonuncu tikə” də göyərçin müqəddəslik rəmzidir. Bizim etnoqrafiyamızda, islamda, məişətimizdə, dilimizdə, əxlaqımızda göyərçin müqəddəsdir. Təmizlik, paklıq, sülh, barışıq rəmzidir. Göyərçin ətini yeməzlər. İstəyirəm gələcək nəsillər bunu unutmasınlar. Yaddaşımız pas atır. Bu əsərlər yaddaşın itməməsinə kömək edir.

- “Qayada çiçək” hekayəsində Məftun vəzifəli şəxsdi. Zindi dağa çıxanda sürücüsü bacısı oğlu olduğuna görə tez-tez ona dayı deyir. Amma ictimai yerdə dayı demirdi.

- Bax, bu əsərdə məni axtarsanız, taparsınız. Sürücü də bacım oğlu Asifdir. O, mənəm. Bu, hardasa avtobioqrafik bir hekayədir.

- “Causus” hekayəsi necə yarandı?

-Bunu bənzər bir hadisəni rayonda mənə danışmışdılar. Çoxdan olmuş bir hadisədir. Sonra mən ora “özümünküləri” də əlavə etdim və nəticədə bir hekayə yarandı.

- “Causus” yaxşı bir kino ssenarisi ola bilər.

- Yaxşı yadıma saldın. Mən onu təzədən işləməliyəm. Hər dəfə bunu deyirəm, sonradan yaddımdan çıxır. İndi yenə yadıma düşdü. Onu yaxşı bir psixoloji povest etməliyəm. Axı nə üçün, nəyə görə biz bir-birimizi məhv eləməliyik? Hamı bir-birinə nə üçün “Vətən xain kimi” baxmalıdır. Hekayədə əsas ideya da budur.

-Elə bir sual varmı ki, sizə verməyiblər? Cavabı da hələ sizdədir.

- Mən də sizin kimiyəm. Bu barədə fikirləşməmişəm. Bilirsən, mən təmənnasız adamam, sadə adamam, o haqda fikirləşməmişəm.

- Bir müsahibədə demisiniz ki, xoşunuza gəlməyən cəhətiniz adamlara aldanmağınız və tez inanmağınızdı və bunu da tərgitmək fikrində deyilsiniz.

- Yenə o fikirdə qalırım. Əgər mənim aldanmağımdan – çox vaxt özüm qəsdən aldanıram – kimsə bir balaca xoşbəxt olursa- xoşbəxt çox yekə sözdü- yəni bir azca razı qalırsa, qoy olsun, qoy o, sevinsin. O, düz desə də, ona kömək edəcəyəm, amma bilirəm ki, məni aldadır, mən də guya ona inanıb kömək edirəm, tək o razı qalsın.

Dövri mətbuatda sizi haqsız tənqid edirlər.

- Onlara bir məsləhət var, içlərini xırt -xıldan təmizləsinlər. İçlərində əsəb, paxılıq yerləşən adamlar yaxşı əsər yazmaqla bilməzlər. Hamı yatanda özünə hesabat verir. Bu gün nə etmişəm? Kimə yaxşılıq, kimə pislik eləmişəm? Onlar da özlərinə hesabat versinlər. Belə bir misal var. Özünə bir, qonşuya iki inək istə. Paxıllıq dedim, yadıma bir rəvayət düşdü. Üç adam olur. Allahdan nida gəlir ki, ya Cəbrayıl, gör o adamlar nə istəyir? Ancaq bir şərtlə, özləri nə istəsələr qonşularına iki o qədər artıq verəcəyəm. Cəbrayıl adamların birindən soruşur: Nə istəyirsən? O da deyir ki, məsələn, maşın. Allahdan nida gəlir ki, sənə bir, qonşuya iki maşın verdim. İkinci adamdan Cəbrayıl soruşur ki, sən nə istəyirsən? Deyir ev, yəni 50 min dollar olsa, ev alaram. Allahdan nida gəlir ki, 50 min sənə verirəm, 100 min də qonşuna. Cəbrayıl üçüncü adamdan soruşur ki, sən nə istəyirsən? Bu kişi də o qədər paxıl olur ki, deyir, ya Cəbrayıl, bu çətin işdi, mənə bir gün vaxt ver fikirləşim. Deyir lap iki gün vaxt verirəm. İki gün keçir. Cəbrayıl soruşur, ya insan, nə istəyirsən? O deyir, mən qəti qərara gəlmişəm ki, Allah mənim bir gözümü çıxartsın. Allah gülümsünür: deyir, arxayın ol, qonşunun iki gözü getdi işinə. İndi paxıl adamlar, mənim haqqımda ağızlarına gələni yazanlar həmin

kişi kimdi, bir gözlərindən keçirlər ki, təki qonşunun iki gözü çıxsın. Barı onlar bu rəvayətdən nəticə çıxarsınlar.

- Bir şerimdə sizə yazmışdım!

Bu gün Qarabağa gedən ordunun,
Birinci sırada duranı sənsən.

- Çox sağ ol. Mən ancaq Vətənimə, xalqıma xidmət edirəm. Hər gün yaşayıram, çünki yazıram, düşünürəm, əleyhimə yazılan cızma – qaralar isə heç vecimə deyil. Yəqin ki, onlar əvvəl – axır tutduqları əməldən peşmən olub əl çəkəcəklər.

- Sizə böyük uğurlar arzulayıram. Arzu edirəm ki, hər səhər saat 5-8 arası olan vaxtlarda əsərlərinizdə Tanrı pıçılıtları əsərlərinizdə əzəmətli obrazlara bədi xarakterlərə çevrilsin. Biz oxucular sizi çox sevirik.

- Elə mən də.

Müsaibəni apardılar:

Qəşəm NƏCƏFZADƏ

Çingiz TOFİQOĞLU

“525 –ci qəzet” 18 iyun 2005

HÜSEYNBALA MİRƏLƏMOVUN ƏDƏBİ HƏQİQƏTLƏRİ II yazı

Hüseynbala Mirələmovun “Zurnaçalan Behbud” hekayəsini ilk dəfə oxuyanda dörd dəfə güldüm. Talıbın başına gələn əhvalat o qədər inandırıcı,

maraqlı və təbidir ki, elə bil hər şeyi əyani şəkildə görürsən. Kənd uşaqlarının şəhər arzularından ən birincisi qadındır. Qadınla tanış olmaq, bulvarda gəzmək, müxtəlif yerlərdə görüş vermək, qapqara ayaqqabı, trapes şalvar, barmağın arasında tüstülənən siqaret, bir balacada bığ qoymaq və s. keyfiyyətlər kənd uşaqlarının ən böyük arzusudur. Amma Talıbın dərdi bir başqa cürdür. O, istəyir ki, halaca subay bir arvad tapsın, həm onun evində qalsın, həm də paltarlarını yusun. Sonra yaxşı pul qazanıb kənddə toyunu eləsin. Talıb belə arzu- həvəsdə, təcrübədə yox! Dostları da gündə bir yenilik danışmaqda, belə tanış olduq, belə elədik, belə oturduq, demək olar ki, hər axşam Talıbı dəli eləyirlər. Ona görə də Talıb ondan düyü alan qadının dalınca düşür. Və gəlib axırda bir evə çıxır “Elə bu zaman qapı açıldı və evdən ortaboy , qarabıqlı, dolu bədənli 40 yaşlarında bir kişi çıxdı və barmağının işarəsiylə kişini yanına çağırırdı”. Bu barmaq işarəsinə o qədər güldüm ki, Talıbın halı – vəziyyəti düz gəlib dayandı gözümün qabağında.

Həmin kişi:

- “Adə alçaq, qızın dalıycan niyə gəlmisən?”

Talib qorxudan tir-tir əsir və yadına Bakıda səssiz – səmirsiz öldürülən adamlar haqqında söhbətlər düşürdü”.

Talib ayağı üstə keyiməkdə, kişi də suallarla onu çarmığa çəkməkdə.

-“Haralısan?”

- Masallıdan.

- Zurnaçalın Behbudu tanıyırsan?”

- Bəli.

- Yalan demirsən ki?”

- Yox, vallah tanıyıram.

Kişi bir xeyli fikrə getdi, başının işarəsi ilə qapını ona göstərərək dedi:

- Yaxşı dur get, səni o kişiylə bağışlayıram. Bir də belə oğraşlıq eləmə”.

Hekayədə mənim üçün ən maraqlı surət zurnaçalın Behbuddur, tək bir yerdə adı çəkilir. Ancaq ən çox da yadda qalan odur. Əsərin kompazisiyası Zurnaçı Behbudun başındadır. Onun haqqında heç bir məlumat verilməsə də, danışılmasa da Zurnaçı Behbud ədəbiyyatımızın ən yadda qalan sürətlərindəndir. Əsərdə heç bir hərəkəti, davranışı və heç bir kəlmə sözü olmayan Zurnaçı Behbud həmişə yadımda qalacaq.

Bəzən bizlər vacib olan bir şeyi unuduruq. Bədii əsərin yarandığı vəziyyəti yaddan çıxarıb, onun dialoqlarını, cümlələrini müzakirə obyektinə çeviririk. Hüseynbala Mirələmovun bütün hekayələrinin yuxarıda qeyd etdiyim kimi, öz səhnəsi var. Məsələn, mən təsəvvür edirəm ki, Talib Bakıda hansı bazarda düyü satır, hansı küçəylə gedir, hansı evin qabağında dayanır.

Əsəri oxuyub qurtardıqdan sonra nəndə belə qənaət yarandı ki, mən bu adamları haçansa görmüşəm, hətta tanıyıram da.

“Casus ” hekayəsində KQB –yə işləyən Yavuzun geyimi- keçimi, o yana, bu yana boylanması, toyuq dən axtaran kimi başını o tərəf bu tərəfə fırlaması sanki gözümün qabağında baş verir. Bakıya bir həftəlik seminara gələn fizika müəllimi Zülfiqarın süd növbəsində dayanması nədənsə məni kövrəltdi, qəlbimi rıqqətə gətirdi. O səhnə, o məqam heç vaxt gözümün qabağında çəkilməyəcək. Biri süd növbəsinə dayanıb (Zülfiqar), biri isə ailəsini dolandırmaq üçün (Yavuz) dəridən – qabıqdan çıxır. Biri satqıncılıqla, biri halallıqla. Bu da maraqlıdır ki, vaxtı ilə kisəçi işləmiş Yavuz indi KQB palkovnikidir. Həyatda həmişə belə olur. Kisəçilər, qapıçılar, cındırından cin hürkənlər həmişə KQB agenti olurlar. Niyə belədir görəsən?

“Zülfiqar süd növbəsində (süd növbəsi müqəddəsdir) ikən Yavuz da şəhəri gəzirdi. Yavuz da gəncliyində mübaribədə olmuş, o da əsir düşmüşdür. Buna görə Zülfiqarı görən kimi gözlərinə inanmayıb, kənardan onu bir xeyli seyr etdi. Yox, həmin Zülfiqardır ki, vardı. Məsələ bunda idi ki, onların ikisi də əsir ikən almanlar tərəfindən vuruşan könüllü Azərbaycan diviziyasına dəvət olunmuşdular. Ancaq Yavuz orada bir Sovet agenti kimi hamını tanıyıb yadda saxlamaq niyyəti ilə, Zülfiqar isə bir vətənpərvər kimi, Azərbaycan bolşeviklərdən azad olunmasını istəyən bir cavan kimi çalışmışdı”.

Yavuz Zülfiqarı görür, sanki əlinə yeni “ov” keçir. Qəribə mənzərədir. Deyirlər, ilan su içən yerdə insanı vurmur. Amma Yavuz ədəbi peşəsinə sadıq qalaraq əməliyyatçıları gətirib Zülfiqarı həbs etdirir. Fizika müəllimi Zülfiqarın 3 övladı var idi. Üç övlad atası, fizika müəllimi və süd növbəsinə dayanan Zülfiqarın işini Moskvaya verirlər və razılıq alandan sonra güllələyirlər. Yavuz da gördüyü işdən qazandığı pulla balalarına çörək aparır. Bakıda seminara gələn süd növbəsinə duran, fizika müəllimi Zülfiqarın 3 balası isə ac qalır.

Əsərdə Zülfiqar və Yavuz obrazları elə işlənmişdir ki, onların daxili cizgilərində o vaxtki dövrün psixoloji məqamları açıq-aydın görünür. Böyük rus tənqidçisi Belinski yazırdı: “Ədəbiyyat həyatın güzgüsüdür”. Bəlkə də ədəbiyyatın ən orijinal tərəfi elə budur.

Hüseynbala Mirələmovun ədəbi qəhrəmanları həyatın dibindən gəlir, cəmiyyətin mövcud problemləri içərisində çabalayırlar. Həyatı bəzəksiz-düzəksiz necə var, olduğu kimi əks etdirən yazıçı əsl həyat müəllimidir. Onun əsərlərində həyat qaynayır, həyat qaçır, tələsir, tənəffüs olur, sanki vərəqlər nəfəs alıb genişlənir. Bəzi yazıçıların əsərlərini oxuyursan, qafiyə,

cümlə quruluşu, obrazlar, bədii təsvir vasitələri hamsı yerindədir, ancaq həyat çatışmır. Həyat çatışmazlığından həmin əsərlər tezliklə ölür.

Bu da yazıcının “İzlər” əsəri. Bəlkə də ən gözəl şeri. Bəlkə nəsrin şeriyyəti, bilmirəm, burda hər şey poeziyadır.

“Sahil kimsəsiz idi. Ətrafda heç kəs görünmürdü. Fikirlərim sanki ayaq izləri ilə birgə addımlayırdı. İzlər... Sahil gedir, izlər gedir. Sahil gedir, izlər itir. Bu sahilə neçə- neçə izlər düşüb, bu sahilin sinəsindən neçə-neçə izlər silinib. Bəli, izlər düşür, izlər itir”.

Bu hekayədə Azər müəllim avtobusdan düşərkən yıxılır. Onun qıçının biri yoxdur. Ən maraqlı burasındadır ki, tələbələr onun gözündən qaçıb gizlənirlər. Ona görə ki, Azər müəllim onları görüb utanmasın. Qəribədir. Bəlkə ona kömək etmək lazım idi. Nədənsə tələbələr gizlənməyə üstünlük verirlər.

Hekayənin ən təsirli yerlərindən biri də Azər müəllimin ayağa durub getməyinin təsviridir.

“Azər müəllim getdi, palçıqlı səkidə isə tənha iz qaldı. Qoşa izlər arasında tənha bir iz”.

Azər müəllimi görəndə kimi əsərin lirik qəhrəmanı öz atasını xatırlayır. Onun atasının heç ayaqları yoxdu. Mina axtaran idi. Bir gün minaya düşüb qıçlarının ikisini də itirib. Demək, onun yerli – dibli ləpiri də yoxdur. Təsirli poeziya ovqatıdır bu.

“Qəlbim ağrısı da, sızlasa da, göynəsə də deməliyəm ki, atamın iki məzarı var. Biri Berlin divarlarına bir neçə addım qalmış, o biri doğma elimizdə, obamızda. Bir bədənin iki məzarı. Ürək dağlayır bu ikilik. Gözləri yandırır bu ikilik”.

Müharibə mövzusu, onun törətdiyi ağrı-acılar Hüseynbala Mirələmovun yaradıcılığında əsas xəttidir. Və müəllif həmişə də bu mövzuda yazılan əsərlərin orijinal və təsirli olmasına nail olmaqla yanaşı onu yazı, təfəkkür intellektindən keçirərək ədəbi sənətə çevirir.

Hörmətli professorumuz Nizami Cəfərov haqlı olaraq qeyd edir ki, Hüseynbala Mirələmovun nəsr müasir Azərbaycan ədəbiyyatının həm 60-70- cı illər, həm də bu günün durumu ilə sıx bağlıdır. Əgər belə demək mümkünsə, o da şərti istənilən yeni Azərbaycan nəsrinin sırasında. Yəni onun nəsr əsərləri də “60- cılar” ın yaratdıqları əsərlərin kontekstində qiymətlənməlidir. 60-cılar bədii ədəbiyyatda böyük hərflərlə yazılan insan axtarışına çıxmışdılar və axtarışlarda Hüseynbala Mirələmov da öz sözünü dedi:”

Nizami müəllimin sözündən də göründüyü kimi, Hüseynbala Mirələmov 60-cı illərdən başlayaraq, bütün onilliklərin ən məhsuldar yazıçı kimi

tanınmışdır. O, nədən yazırsa-yazsın, fərqi yoxdur, - insan amilini həmişə önə çıxarır. Bəzən yazıçı öz əsərlərinə (xüsusən hekayələrinə) çox güclü ümumiləşdirmə verir, bəzən isə həmin ümumiləşdirməni oxucunun ixtiyarına buraxır. Bu da bədii sənətkarlığın əsas təzahürüdür. Burada bəzən bir söz, ya ad, ya əşya və (məsələn, zunnaçı Behbud, cəsus, Haris, Fədai, Fənayə, güllələnmiş heykəllər, dəniz, ulduza doğru və s.) bədii informasiya verən mövzu və elementlər, öz içlərində zaman və məkan anlayışlarını ifadə edir.

Yenə də “İzlər” hekayəsindən: “Yollarla addımlayıram, atamın izlərini gizləmiş yollarla. Yollar məni sahilə aparır... Qumlu sahilə, qayalı sahildəyəm. Yaş qum üzərində ayaq izləri uzanıb gedirdi. Fikirlərim sanki bu izlərlə ayaq tutub addımlayır.

İzlər, izlər, ürəkdə izlər... Saçlarda izlər... Torpaqda izlər...

Yazıçının ən maraqlı, ən yadda qalan hekayələrindən biri də taleyin qəribəliyinə həsr olunmuş “Vicdanın cəzası”dır. Burada da mürəkkəb, həm də sadə, həm pis və həm də yaxşı olan insanın mürəkkəb taleyindən söhbət açılır. Burada da Rəhim öz daxili psixoloji aləmi ilə heç kəsə bənzəməyəndir. Ümumiyyətlə, Hüseynbala Mirələmovun obrazları heç kəsə bənzəmir, ancaq özüdür, yenidir “Vicdanın cəzası”nda Aslan kişi, Rəhim, Firudin, Aygün, Əhəd surətləri öz içindən doğulan və doğulmaqla mənsub olduqları hadisəni çox dolğun əks etdirirlər. Rəhim vətənpərvər bir oğuldur. O, millətinin təəssübünü çəkir. Firudin isə kef əhlidir, rekertdir. Onda, millət və vətən anlayışı yoxdur. Ona görə də vicdansızlıq cəzasının qurbanı olur. Onu Rəhim öldürür. Ermənini müdafiə etdiyinə görə. İndi də Rəhim öz dostunu, həmyerlisini uzaq Rusiyada öldürdüyünə görə də vicdan əzabı çəkir. Bu əzab onu dostu Əhədlə birgə Qarabağa gətirir. Rəhim burada Firudinin atası Aslan kişi ilə tanış olur. Onun qızı Aygünü sevir. Həyatın paradoksalı, qəribəliyi oxucunu həyacanlandırır. İndi məsələ necə olacaq? Aslan kişi döyüşdə yaralanmış Rəhimin canından 18 qəlpə çıxarır. Onu həyata qaytarır. Rəhim bilir ki, o, Firudinin atasıdır və sevdiyi də onun bacısıdır. Rəhim indi neyləsin? Yenə də vicdan cəzası köməyə çatır. Döyüşdə qəhrəmanlıqla şəhid olub, öz qanı ilə günahını (əgər günahdırsa) yuyur, Aygünün qucağında can verir. Aygün, Rəhim onun qardaşını öldürsə də, onu son anda bağışlayır. Çünki Rəhim vətənimiz, millətimiz yolunda şəhid olmuşdur. Əsərdəki milli tərbiyə məsələləri qabarıq şəkildə verildiyindən gənc nəslin təlim – tərbiyəsində mühüm rol oynayır. Sonra “Vicdanın cəzası” əsasında hazırlanmış “Vicdanın hökmü” tamaşası geniş tamaşaçı kütləsinin və teatr ictimaiyyətinin nəzər- diqqətindən yayınmadı. Tamaşa haqqında müsbət rəylər qəzet səhifələrini bəzədi. “Vicdanın hökmü”

tamaşasının rejissoru Hüseynağa Atakişiyev əsərə maraqlı və yadda qalan səhnə həyatı bəxş etdi.

Kredo qəzetinin baş redaktoru tanınmış publisistik və şair Əlirza Xələfli “Vicdanın hökmü” pyesi haqqında yazır: “Əgər ədəbiyyatı canlı bir insana bənzətsək, ora əsərləri ilə gələnlər əvvəlcə ədəbiyyatın başında dururlar. Amma burada duruş gətirmək mümkün deyil, sürüşüb aşağı düşürlər. Ədəbiyyatın ürəyin də düşə bilərlər, yerə də. Tam inamla deyərəm ki, N.Mirələmov “Vicdanın hökmü ilə Azərbaycan ədəbiyyatçı ürəyində otura bildi”.

(Kredo 41-(92) 2 noyabr 2002-ci il)

Şübhəsiz ki, bu cür pyesin səhnə həyatı da canlı olmalıydı, oldu da.

Bu gün qəzetlər ağ göyərçinlər kimi Azərbaycanı başına götürüb. Bütöv redaksiyası tək-cə diplomatında yerləşən (30- cu illərdə kolxoz sədrləri bütöv idarəni atın xurcununda gəzdirirdilər) redaktorlar da mövcuddur Həkimlər, aqronomlar, fəhlələr, hətta sürücülər qəzet jurnalistləri kimi “geniş” fəaliyyət göstərirlər. Şübhəsiz, onlar da öz savad dairəsində, dolanışıq xatirinə hər cür vasitəyə əl atırlar. Göbələk kimi göyərən bu jurnalistlər (Həm də şairciyəzlər) şöhrətsiz və istedadsız olduqları üçün müxtəlif yollara əl atır, məşurlaşmaq fikrinə düşürlər. Fikir verin; onlar hətta Anar niyə qəlyan çəkir, niyə şalvarı bir az gödək geyinir, filankəsin başından yaxşı xaş çıxar, filankəs pivə ilə yaxşı gedər və s. ifadələr dövrü mətbuatı bir xeyli müddət başına aldı. Fikrət Qocanın “Yeni Azərbaycan” qəzetinin “Ədəbiyyat” buraxılışında çap olunmuş “Barmək işığı söndürüb, hamilə qadın liftədir” şerini müxtəlif qəzetlərdə min cürə yozdular. Görəsən, ağsaqqala, sənət adamlarına bu cür münasibətin kökü haradan gəlir?. Bu cocuqlar ağıllarına gələnləri yazmaqla guya özlərini əsl ədəbiyyatın yolunda hiss eləyirlər və özlərini “məşurlaşdırırlar”. Belə bir xalq misalı var: “Keçmişə tapança ilə atəş açsan, gələcək səni topa tutacaqdır”. Və yaxud başqa bir misal; “etmə, edərlər”, “döymə qapımı, döyərəm qapını”.

Professor Nizami Cəfərov, N.Şəmsizadə, T.Hacıyev, B.Nəbiyev, Q.Paşayev, Anar, B.Vahabzadə, F.Qoca, V.Səmədoğlu, A.Abdulla, Maqsud və Rüstəm İbrahimbəyov qardaşları, H.Mirələmov, son vaxtlar Zəlimxan Yaqub haqqında ədəbiyyat fənnindən iki alan (bir az da irəli getsə 3 alan) bu komsomolçular kimlərsə verdiyi fitvaya görə, kampaniyalara girişib, ağızlarına gələni yazmaqdadırlar. Rəsul Həmzətovun “Mənim Dağıstanım”da deyildiyi kimi, “Belələri ev qazlarına oxşayır. Üzmək bilirlər, amma balıq deyilər. Uçmaq bilirlər, amma quş deyillər. Oxuyurlar amma bülbül deyillər. Sözü qıtası, hər cəhətdən yarımçıqdırlar”.

Abır- həyası olmayan adam hər nə desən edər. Utanmasan, oynamağa nə var. Amma oynayıb qabağa düşənlər də olur. Tofiq adlı istedadlı bir oğlan hər dəfə qəzetlərdə müxtəlif ünvanlara həcvlər yazırdı. Sonra səsi gəlmədi, dedilər ev alıb veriblər. Ağlamayana “pəpə” vermirlər. Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin çox gözəl bir xüsusiyyəti vardı. Heydər Əliyev ona pislik edənləri də unutmurdu, yaxşılıq edənləri də. Unutmaq uduzmaq deməkdir. Mənə elə gəlir ki, Hüseynbala Mirələmovun yaddaşı da ən varlı, dəyərli bir tarixdir. Qartala daş atan “qarğalar” arabir ona da daş atırlar. Amma bilmirlər ki, o daşın qayıdıb öz başlarına düşmək ehtimalı daha çoxdur. Tarixdə belə şeylər çox olub. Gərək kiminsə haqqında yazanda Allahı arada görəsən. Yoxsa “Babam mənə kor deyib gəlib- gedəndə vur deyib” prinsipi ilə işləyəsən. Hüseynbala Mirələmov bütün qələm adamlarına, qəzet- mətbuat işçilərinə, aktyor və rejissorlara, kimsəsizlərə, yoxsullara daim əl tutur. Böyüklə böyük olub, uşaqda uşaq. Görəsən bütün bunlar cırcırma bir yazarın niyə xərtinə dəyir axı. Sadədən sadə, adidən adi, başdan – ayağa səmimiyyət olan bu insanın bu qədər haqsız tənqiq etməyə görəsən istək harada və nədən tapılır? Bəlkə ondan nəsə umurlar, Mustafa əvəzinə “mısmıs” deyirlər. Bəlkə də onların dışında şirə qalır. Bəziləri vəzifəli adamlardan cızma-qara yazı yazmaqla pul qoparıblar. Mən açıq deyirəm, bəzən bu oyunların başında çirkin məqsəd durur.

Demək, burda da qara qızın dərdi varmış.

Hüseynbala Mirələmov heç nəyə nə heç kəsə baxmadan irəliləyir. Onun üçün doğma vətən var, Şuşa var, qələm və kağız müqəddəsliyi var. O, hər dəfə ədəbi görüşlərdə çiçək yağışlarına qərq olur. Avtoqraf verir, salon – salon gülürüz oxucuları görür, sevinir, şadlanır. Qara qarğaların atdığı daşlar şübhəsiz ki, geri qayıdır. Bunu gözəl fotoqraf “Xalq qəzeti”nin müxbiri musiqiyə həsr olunmuş neçə-neçə kitabların müəllifi Rafiq Salmanovun çəkdiyi şəkillərdə aydın görmək olur.

Hüseynbala Mirələmovun yaradıcılıq şəxsiyyətini B.Vahabzadənin, Elçinin, N.Cəfərovun, N.Şəmsizadənin, V.Yusiflinin, Ə.Mahmudun, A.Kəngərlinin, Ə.Cahangirin, Ə.Xələflinin, E.Kamalın, F.Çobanoğlunun, S.Əlibəylinin, S.Şamiloğlunun, Nurlana Əliyevanın, S.Rüstəmxanlının, Ə.Əliyevin, A.Həsənlinin, H.Rəcəblinin elə bu sətirlərin müəllifin yazdıqları elmi- publisistik məqalələrində aydın görmək mümkündür. Mən onun dram əsərlərinin səhnə təcəssümünə həmişə maraqla baxmışam. Bu tamaşalara Mədəniyyət naziri polad Bülbüloğlu, Mədəniyyət nazirinin müavini Ə.Vəliyev, xalq yazıçısı Elçin n.Cəfərov, N.Şəmsizadə, S.Rüstəmxanlı, v.Bəhmənli Neft Şirkətinin Prezidenti Natiq Əliyev, xalq deputatları Səyyad Aran, Hadı Rəcəbli, İ.İsmayılov və yüzlərlə sadə tamaşaçılar, ziyalılar,

məktəblilər, həmişə gülər üzlü gəliblər. Həmişə də səhnəni alqış və çiçək “yağışları” isladıb. Bütün bunlar Hüseynbala Mirələmovun həm elitar təbəqə, həm ədəbi, həm siyasi ictimaiyyət tərəfindən necə sevildiyini göstərən faktdır. Bu fakta göz yummaq, bu faktın müəllifinə daş atmaq, artıq nadanlığın təzahürüdür. Mən dəqiq bilirəm ki, bu hədyanlar heç onun eyninə deyil. Onun əsas məqsədi “Ulduza doğru” getmək, dənizi seyr etmək, qayada çiçəyə doğru addımlamaq, aktyorlar və oxucular arasında olmaq, doğma Bakı şəhərini payı-piyada dolaşmaq, yeni mövzular üzərində düşünmək, Qarabağ dərini ürəyinin başında ağrıyla gəzdirməkdir. O, yaxşı bilir, üstünə hürən itə acıqlansan, daha da qızışacaq.ən yaxşı əhəmiyyət verməməkdir. Tarix boyu belə şeylər olub, olacaq.

Yaxşı yadımdadır, 1979- cu ildə “Ulduz” jurnalının 11- ci sayında mənim şerlərim dərc olunmuşdur. Gəncədə tələbə idim. Jurnalın üz qabığında Nərimanovla Leninin yanaşı şəkli verilmişdir. Sonradan bildim ki, həmin rəssamı çox incidiblər, ona görə ki, Nərimanovun ayağını, Leninin ayağından 1 sm irəli çəkib. Bu da özümüzünkülər. Necə deyərlər, “Causus” dakı kisəçilər.

Bəzən bir şeyi unuduruq, yazıçının xarakterini. Məsələn, Zəlimxan səhnəni, tribunanı çox sevir, ilhamlanır, coşur. Zəlimxan gözəl şairdir. Ramiz Rövsən isə gözə görünməyi, (əslində bu da reklamın bir növüdür) sevən deyil. Ramiz də gözəl şairdir. İndi mən Ramizin xarakterini xoşlayıram deyə (mənə uyğundur) Zəlimxanın üstündən xətt çəkim, qışqırım, bağırım ki, ay aman, Zəlimxan şair deyil. Və yaxud əksinə. Anarın ictimai fəallığı cəmiyyətdə güclüdür. Əkrəm Əylisli kənarda gəzə-gəzə hərdənbir ortaya söz tullayır. İndi mən Əkrəmi, sevirəm deyə, ayağımı yerə dirəməliyəm ki, hökmən Anar da Əkrəm kimi olmalıdır və ya əksinə. Söhbət ədəbi əsərdən, onun bədii səviyyəsindən getməlidir. Hüseynbala Mirələmov istər cəmiyyətdə, istərsə də ədəbi ictimaiyyətdə fəal bir ədəbiyyat adamıdır. Ədəbiyyatla nəfəs alan, onun qayğıları ilə yaşayan səmimi bir insandır. Onun ulu öndərimiz Heydər Əliyev haqqında yazdığı sanballı publisistik əsərləri də cəmiyyətdə böyük bir rezonans doğurdu. “Azərbaycana sığmayan” (Rusiya prezidenti Putin) Böyük Öndərin möhtəşəm abidəsini publisistikada böyük sənətkarlıqla yaratdı. Heydər Əliyev haqqında çoxlu kitablar yazılıb. Ancaq onun haqqında ən yaxşı əsəri, xüsusən onun siyasi obrazını Hüseynbala Mirələmov yaratdı. Onu tam aydınlaşdırmaq üçün ayrıca böyük bir yazı yazmaq gərəkliyi duyulur.

Müsaibələrinin birində Hüseynbala Mirələmova belə bir sual verilib – həyatınızda ən böyük uğur haçan olub?

Cavab -1979- cu ildə qaz sənayesindəki uğurlarıma görə, ulu öndərimiz Heydər Əliyevin mənə təqdim etdiyi Qırmızı Əmək Bayrağı ordenini aldığım gün.

Şübhəsiz ki, Hüseynbala Mirələmov bu istəkdən sonra Heydər Əliyev haqqında daha ilhamla bir əsər yazmalıydı, yazdı da.

Yenə müsahibələrin birində sual.

- Özünüzdə bəyənmediyiniz cəhət, xususiyət?

Cavab: - hamını öz qəlbimlə ölçmək, tez inanmaq. Ancaq qəribədir ki, bu xüsusiyyətimi dəyişmək fikrində deyiləm.

Bəli, bəlkə yazıçı azacıq da olsa aldanmaq istəyir ki, kimsə “xoşbəxt” olsun özünün dediyi kimi,qalsın. Aldanan adamlar isə dünyanın ən təmiz adamlarıdır. Təmizlik, səmimilik isə yazıçılığın əsas mayasıdır.

Onu da xatırlatmağı lazım bilirəm ki, Hüseynbala Mirələmov köhnə sovet məkanında tanınmış ən istedadlı mühəndisdir. Bu sahəyə aid çoxlu elmi kitabları da var. Bu da ayrı bir söhbətin mövzusu ola bilər.

Rəsul Həmzətovun “Mənim Dağıstanım” əsərində belə bir yer var: “Qapını nahaq yerə qırma ki, o, rahatca açarla açılır”. Çox haqlı sözdü. Hüseynbala Mirələmov mövzuların qapısı nahaqdan döyməyib, onu istedad və təfəkkürün, idrak və təcrübənin açarları ilə rahatca açır. Yenə “Mənim Dağıstanım” da bir söz: “Sənə bircə dəfə gərək olacaq silahı ömrüm boyu gəzdirməlisən”.

Mövzü da belədir, söz də. Bəlkə də Hüseynbala Mirələmov ta 14 yaşından (o ilk hekayəsini bu yaşda yazıb) bu günə qədər qəlbində beynində gəzdirdiyi mövzular var. Hələ əsərə çevrilməyib. Çevrilər inşallah!

Yazıçının 2004- cü ildə Azərbaycan jurnalının 7-8 – ci sayında “Dağlarda atılan güllə” əsərinin 1- ci kitabı çap olunub. Həmin əsərin 2- ci hissəsi, yəni 2-ci kitabı bu il həmin jurnalın 7-8-ci saylarında çap olunacaq. Eyni zamanda “Ulduz” jurnalının 5-6 –cı saylarında “Cavadxanın son döyüşü” əsəri çap olunacaq. Artıq “Ulduz”un 5-ci sayı çap olunub. 6-cı say isə hələ var. Mən bu sətirləri yazarkən hər iki əsər tam şəkildə əlimdə olmadığına görə onlardan bəhs etmədim. Allah qoysa, onlar haqqında ayrıca danışacağam.

Mən bu yazıda onun zəngin tərcümeyi-halını, nəfis şəkildə tərtib edilmiş kitablarını, mükafatlarını demədim. Ehtiyac duymadım. Bunu hamı bilir. Bilinməyən mənim ürəyimdə olanlardır. Bu dünyada söz qədər insanın tərcümeyi- halını dəqiq verən heç nə yoxdur. Söz onun ən böyük tərcümeyi-halıdır. Elə bu şerdə onun həyatı haqqında bədii bir xəbərdir.

Ana vətən kimi doğma, şirinsən,

Yurdumun əlləri sənə əlinmiş.

Uşağın, böyüyən, çayın, bulağın,
Çiçəyin dili də sənin dilinmiş.

Vətənə dayaqdı üzünün nuru,
Hər insan özünə pay alıb gedir.
Təbəssüm qüruru görməmişəm mən,
Sənin təbəssümün qürur kimidir.

Allah da nə qədər sevirmiş səni,
Köksündə bu qədər məhəbbət eylər.
Əgər lazım gəlsə vurmaq düşməni,
Bircə təbəssümün kifayət eylər.

Ürəyim üzündə doğar ay kimi,
Vətən işıqlanar gözün önündə.
Kimsənin önündə əyilməz başın
Əyilər bir gözəl sözün önündə.

Ən gözəl oğlusan ana yurdumun,
Cıdır düzü sənsən, aranı sənsən.
Bu gün Qarabağa gedən ordunun,
Birinci sırada duranı sənsən.

Yazıçı qardaşım, al qələmini,
Beynimizdən şirin yuxunu çıxart.
Pislər bu dünyanı qaralamışdı,
Nə olar dünyanı gözümdə ağart.

Bu gün Qarabağı unudanları,
Çıxartdın səhnəyə pis günə qoydun!
Ayaqlar altına düşən torpağı,
Qaldırıb gözünün üstünə qoydun.

Bu gün iyun ayının 3-dür. Axşam saat 7-də Gənc Tamaşaçılar Teatrında Hüseynbala Mirələmovun “Ləyaqət” əsərini premyerasıdır. Quruluşçu rejissor Ələkbər Kazımovski. Bu əsər Lənkəran Dövlət Dram Teatrında çox böyük uğurla səhnəyə qoyulub. Ona görə də tələsirəm. Yazıma da son nöqtə qoymaq istəmirəm. Sadəcə xudahafiz deyirəm!

Yanvar – mart 2005.

MÜNDƏRİCAT

İlahi təbəssüm.....	3
Ədəbiyyatda kütləvi qəhrəman obrazlarının yaranmasının əleyhinəyəms-----	14
Hüseynbala Mirələmovun ədəbi həqiqətləri (I)-----	29
Sevgi kraliçası Fərayə üçün ağı-----	93
“İçərisi həsəd və paxıllıqla dolu adamlar yaxşı əsər yazma bilməzlər”.....	104
Hüseynbala Mirələmovun ədəbi həqiqətləri (II yazı).....	119

Qəşəm NƏCƏFZADƏ
 “Hüseynbala Mirələmovun ədəbi həqiqətləri”
 (Ədəbi - publisistika)
 Azərbaycan dilində

Nəşriyyat direktoru: Şəmsi Vəfadar
 İcraçı direktor: Zaur Rəhmanlı
 Bədii redaktor: Fuad İsgəndərov
 Çapa məsul: Elvin Həsənov,
 Xəqani Rüstəmzadə
 Texniki redaktor: Rəşad Xudayarəglu
 Korrektorlar: Məsumə Hüseynova,
 Dilarə Şirinova
 Mətni yığdılar: Sevinc Nəcəfzadə
 Nigar Arifqızı,
 Şəmsurə Kəlbəcərli,
 Billurə Mahmudqızı
 Gülnarə Məmmədova

Yığılmağa verilmişdir: 11.05.2005
 Çapa imzalanmışdır: 20.06.2005
 Kağız formatı 84*108*1/16
 Ofset çapı. Sifariş: 30. Sayı: 500 nüsxə
 Qiyməti müqavilə ilə

Azərbaycan Respublikası, “YAZIÇI” nəşriyyatı Bakı, Az1122, Mətbuat p-r, 24.
 Telefon: 438-33-07, 432-08-22

